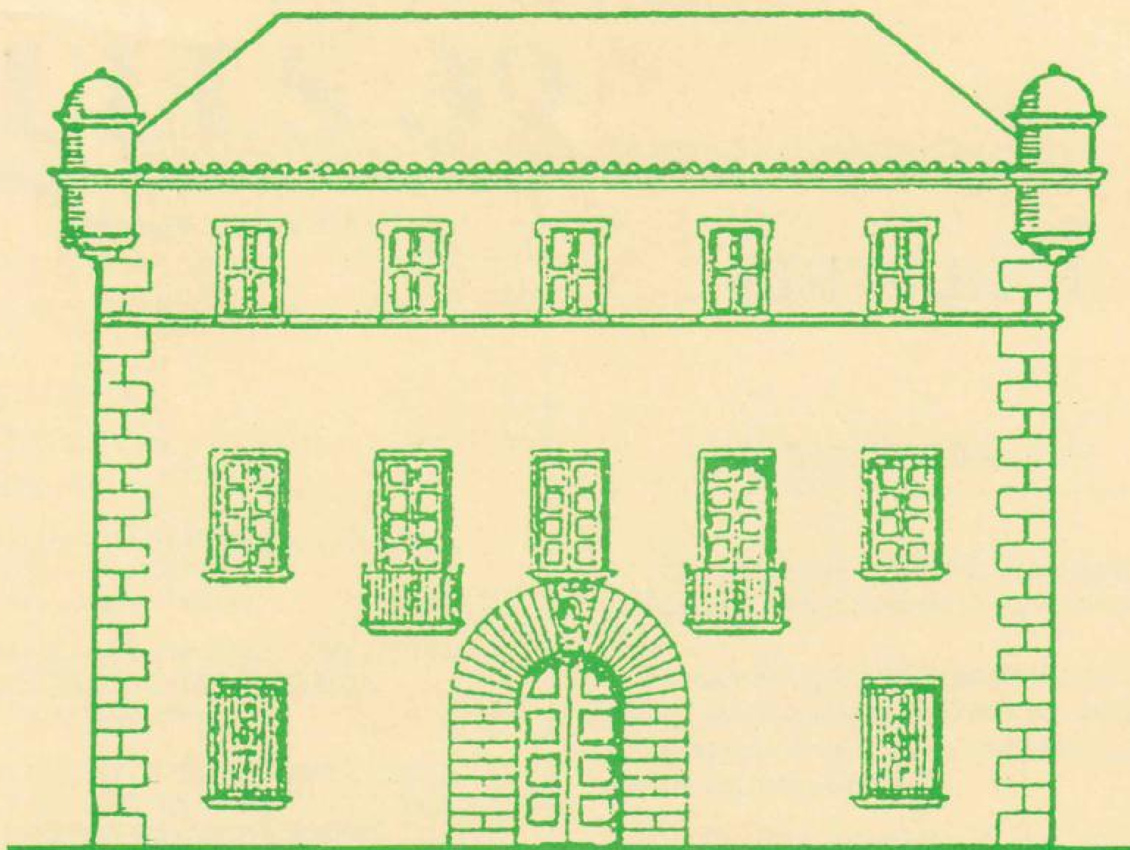

ESTUDIS

FULLS/39

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, gener 1991

FULLS/39

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, gener 1991

TAULA

Portada:
Antiga façana de la Casa de la Ciutat de Mataró, obra de Jaume Vendrell. S. XVII.

Edita: MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró.
Director: Manuel Salicrú i Puig.
Beata Maria, 3
Tel. 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
Composició i impressió:
Copisteria Castellà-c/Pujol, 40 - 08301 MATARÓ
Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

Amb la col.laboració del
SERVEI D'ARXIUS DEL DEPARTAMENT DE CULTURA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA
i del
PATRONAT MUNICIPAL DE CULTURA DE MATARÓ

EDITORIAL

EL TEATRE BORRÀS

Una vegada més ens veiem obligats a parlar del Patrimoni Arquitectònic de la ciutat de Mataró.

Ara sembla que està en perill el Teatre Borràs, el teatre de l'Ateneu, inclòs al catàleg del Patrimoni mataroní en la seva categoria màxima, que determina la conservació total.

Construït molt probablement a l'entorn de l'any 1910 -no ho tenim documentat-, és un magnífic exponent d'aquella època. De planta poligonal, pis amb balconada i amb una interessant lluerna superior, és una mostra de bona arquitectura.

I també, desapareguts l'Euterpe i el Novetats, transformats el Foment, el Gayarre i el *Bosque*, enderrocats el Clavé i el Tívoli, testimoni viu -només conjuntament amb el Teatre del Casal, l'antic Iris, al mateix carrer de Bonaire- dels vells teatres mataronins.

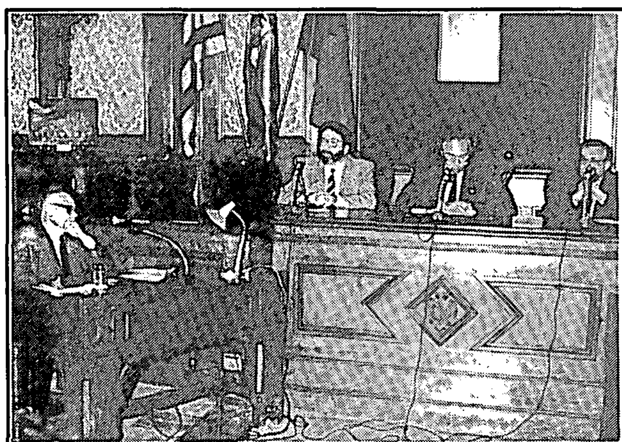
Hem dit moltes vegades que Mataró no és una ciutat monumental i que, en conseqüència, els edificis catalogats, majoritàriament, no poden individualitzar-se, i que sempre cal contemplar-los en el seu entorn d'espai i de temps. Però el Teatre Borràs té mèrit i categoria propis.

Desitjaríem que la descatalogació del Teatre Borràs fos només un rumor sense fonament. De fet la qüestió no ha estat encara plantejada al Consell Municipal del Patrimoni Arquitectònic, en el qual el Museu Arxiu de Santa Maria hi és representat.

Per això hem de ser optimistes. No voldríem pas haver d'afegir el Teatre Borràs a la llista d'edificis catalogats desapareguts. Seria una llàstima.

ACTUALITAT

L'EXPOSICIÓ VILADOMAT

Presidència de l'acte acadèmic al Saló de Sessions de la Casa de la Ciutat. 27 d'octubre 1990. Foto Masachs.

Inauguració de l'exposició Viladomat a l'estatge del Museu Arxiu. 27 d'octubre 1990. Foto Masachs.

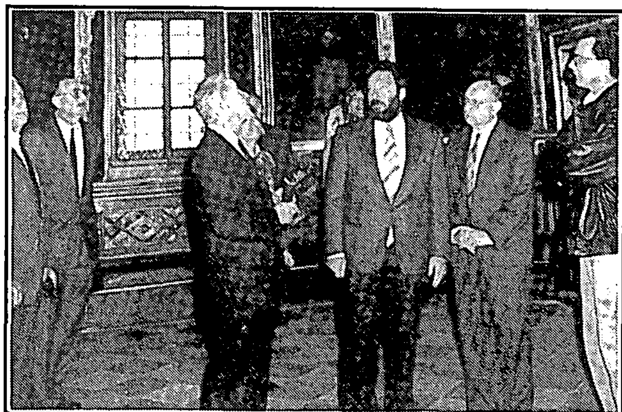

Inauguració de l'exposició Viladomat al Museu Comarcal del Maresme. 27 d'octubre 1990. Foto Masachs.

L'exposició VILADOMAT, organitzada de forma conjunta pels dos museus de la ciutat, el Museu Arxiu de Santa Maria i el Museu Comarcal del Maresme-Mataró, i presentada en dos recintes, al Conjunt dels Dolors de la Parròquia de Santa Maria i a les sales del Museu Comarcal, ha estat visitada d'ençà la seva inauguració, el 27 d'octubre de 1990, per més d'onze mil persones.

Amb l'exposició VILADOMAT, primera mostra de caràcter monogràfic dedicada íntegrament a Antoni Viladomat i Manalt i la seva obra, les institucions organitzadores han programat una sèrie d'activitats complementàries que s'ha previst que es celebrin mentre la mostra resti oberta al públic.

Coincidint amb els actes inaugurals, la IXa. Setmana de Música Antiga que organitza el Patronat Municipal de Cultura enguany fou dedicada a El temps de Viladomat, senyalant l'inici d'aquestes activitats. La Capella dels Dolors fou l'escenari escollit perquè diverses agrupacions musicals, del país i estrangeres, interpretessin un complet assortit de música barroca. Un dels grups que hi va intervenir, el mataroní Trio Unda Maris, com a cloenda de la seva actuació presentà una adaptació del Duo en sol menor per a flauta i baix continu de Mn. Jaume Roure, pvre., mestre de Capella de Santa Maria de Mataró de mitjan segle XIX, obra inèdita extreta d'un manuscrit conservat a l'arxiu de l'Escola Pia de Catalunya, una còpia del qual fou lliurada pel nostre arxiu.

El cicle de conferències El Mataró Barroc. El temps de Viladomat, celebrat el mes de desembre de 1990 a l'estatge del Museu Arxiu, constituí la segona de les activitats del programa. Quatre sessions acadèmiques, que abastaren els diversos aspectes d'aquest període històric, van permetre de conèixer més a fons el Mataró dels segles XVII i XVIII, l'època d'Antoni Viladomat. Aquest cicle es complementà amb un itinerari pels carrers del Mataró Barroc i visió de la Ciutat des del campanar de la Basílica de Santa Maria, que fou molt concorregut.

Visita del director del Museu del Prado Dr. Pérez Sánchez.
4 de novembre de 1990. Foto Toni Canal.

Visita de l' Arquebisbe de Barcelona Ricard M. Carles.
11 de desembre de 1990. Foto M. Sala.

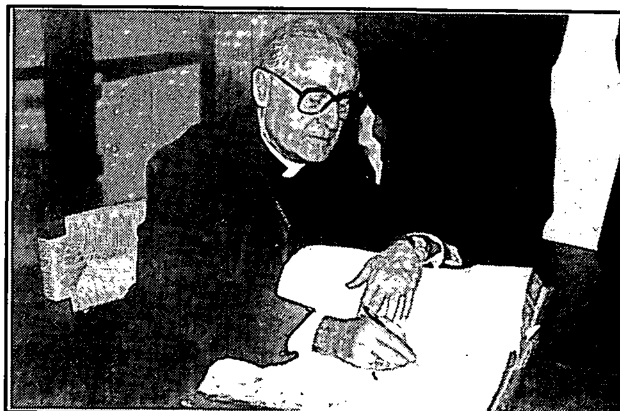
Visita del director del Museu del Prado Dr. Pérez Sánchez.
4 de novembre de 1990. Foto Toni Canal.

L' Arquebisbe Ricard M. Carles al Museu Arxiu de Santa Maria. 11 de desembre de 1990. Foto M. Sala.

El Dr. Pérez Sánchez signant el Llibre d'Honor del Museu Arxiu. 4 de novembre de 1990. Foto Toni Canal.

L' Arquebisbe Ricard M. Carles signant el Llibre d'Honor del Museu Arxiu. 11 de desembre de 1990. Foto M. Sala.

A hores d'ara els dos museus de Mataró, amb la col.laboració de les universitats catalanes, preparem per al proper mes d'abril de 1991 un simposi, amb l'objectiu d'analitzar de manera global i profunda l'època del Barroc a Catalunya i les manifestacions artístiques i culturals d'aquest període (història, societat, arquitectura, art, literatura i música). El programa específic d'aquest encontre acadèmic que hem titulat Viladomat i l'època del Barroc a Catalunya, la relació dels ponents i el contingut de les comunicacions serà publicat properament.

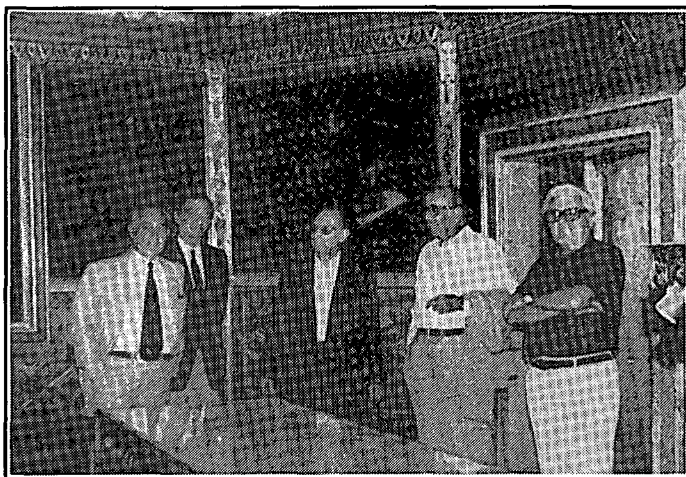
Entre les diverses personalitats que han visitat l'exposició i al marge de les autoritats del dia de la inauguració cal destacar, entre d'altres, el Dr. Miquel Tarradell, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, el Dr. Pérez Sánchez, director del Museo del Prado i l'arquebisbe de Barcelona, Ricard Maria Carles.

L'ARXIU DE L'ANTIGA FÀBRICA MARFÀ

El passat mes de novembre van arribar al Museu Arxiu de Santa Maria els darrers documents pertanyents a l'arxiu d'aquesta antiga fàbrica mataronina, punt final d'un procés iniciat l'any 1983.

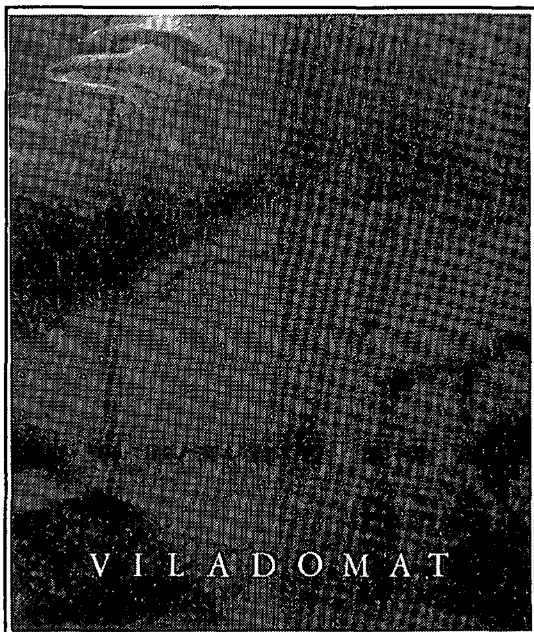
La documentació, com molt bé diu l'acta de dipòsit signada el 15 de març de 1990, representa una part important de la història de la ciutat de Mataró.

I la constitució del dipòsit és un fet exemplar, que cal agrair als Srs. Santiago Marfà i Garí, Oriol Marfà i Mercader i Josep Marfà i Marfà.

Els Srs. Santiago Marfà i Garí, Oriol Marfà i Mercader i Josep Marfà i Marfà al Museu Arxiu de Santa Maria (1983).

VILADOMAT

Editat pel Museu Comarcal del Maresme-Mataró i el Museu Arxiu de Santa Maria, amb text del Dr. Santiago Alcolea i Gil i fotografies de Ramon Manent i Rodon, aquest volum supera el que normalment considerem el catàleg d'una exposició.

Després d'una presentació del Sr. Manuel Mas i Estela, alcalde de Mataró, els dos directors dels museus de la nostra ciutat, Carles Marfà i Manel Salicrú exposen l'anomenat «Projecte Viladomat» i els objectius de l'exposició.

Un extens estudi del Dr. Alcolea -30 pàgines i 60 il.lustracions- en el qual tracta de l'artista i la seva obra, i les 130 fotografies a tot color, fan d'aquest volum un estudi molt complet de l'obra del més gran pintor català del segle XVIII, Antoni Viladomat.

ESTUDIS

A partir de les opinions del prevere mataroní Josep Vallmajor expressades en un opuscle publicat a Barcelona l'any 1643, l'historiador Joan Giménez i Blasco analitza la divisió de la societat catalana durant els anys de la Guerra de Separació.

JOSEP VALLMAJOR I LA GUERRA DELS SEGADORS

El passat mes de juny va fer tres-cents cinquanta anys de la jornada del Corpus de Sang, que significà l'inici d'un important enfrontament bèl.lic entre Catalunya i la monarquia hispànica, conegut també com a guerra dels Segadors o guerra de Separació. Amb motiu d'aquesta circumstància, van celebrar-se un parell de debats importants en els quals, a la llum de les darreres aportacions historiogràfiques, va fer-se balanç entorn d'aquests fets, que van tenir una molt important incidència en la vida dels catalans que en foren contemporanis, i també en la futura evolució del Principat.

Alguna de les aportacions més innovadores dels debats va fer referència al grau de consens que existí entre els catalans a l'hora de declarar la guerra a qui fins aleshores havia estat el seu senyor natural, el rei Catòlic, i la presa de posició de la classe dirigent catalana, primer devers una inviable independència i posteriorment en favor del rei de França, el cristianíssim Lluís XIII, el qual Catalunya reconegué com a comte de Barcelona, per tal de defugir l'escomesa dels exèrcits castellans.

Fent una breu sinopsi dels esdeveniments, sembla avui per avui gairebé indiscutible que la dinàmica interna de la Corona hispànica -entestada a mantenir una hegemonia pràcticament planetària al preu que fos- havia d'ensopegar amb els homes i les institucions del Principat, molt geloses de les seves prerrogatives i poc amatents a les ambicions imperialistes dels Habsburg. Com ja és ben conegut, el darrer acte d'aquest malavingut diàleg entre el monarca de Castella i els seus vassalls de Catalunya, l'escrigué el comte-duc d'Olivares. El seu maquiavelisme el portà, molt probablement, a iniciar la guerra amb França des de territori català, a fi d'obligar el Principat a participar activament en la defensa de l'imperi espanyol, cosa que no li havia estat possible d'aconseguir per la via parlamentària.

El trànsit i la hivernada a Catalunya de les tropes mercenàries a les ordres del rei d'Espanya, féu que el problema dels allotjaments -que repercutia molt durament sobre les classes populars- amplíés la base social del conflicte, fins aleshores circumscrit a la classe política del Principat i a l'oligarquia barcelonina. Així els problemes derivats de l'actuació de les tropes allotjades es convertí en el corol.lari que féu esclatar el fràgil equilibri en què es movien les relacions del Principat amb el seu monarca, d'ençà dels fracassos successius de les Corts Generals convocades els anys 1626 i 1632.

Fins aquí la unanimitat dels diferents corrents historiogràfics interessats en el problema és gairebé total. Però és a partir d'aquests esdeveniments quan les interpretacions dels autors més qualificats comencen a divergir.

Així, els representants de la concepció d'origen romàntic, que ha embolcallat tota una historiografia nacionalista posterior, fins a les revisions més actuals en aquesta línia, analitzen els fets subsegüents al Corpus de Sang en termes de lluita nacional, orientada a la defensa de la identitat política i institucional del Principat. Mentrestant els representants d'altres corrents en fan una anàlisi més àmplia i no exclusivament nacional, la qual cosa permet de copsar més la complexitat dels esdeveniments que es succeïren.

A la llum de les darreres aportacions, cal matisar i revisar algunes afirmacions que la historiografia romàntica plantejava gairebé com a absolutes. És fora de dubte que l'oposició als allotjaments aglutinà des de l'oligarquia barcelonina fins als pagesos i camperols, que a partir d'un moment determinat es dedicaren a una veritable *cacera* i persecució sistemàtica dels soldats valons, alemanys, napolitans i castellans que formaven els *tercios* allotjats al Principat. Però bon punt enllestida aquesta tasca aparegué, al crit de *Visca el Rei i muiren els traidors!*, una intensa agitació agrària i social que es dirigí no solament contra les persones afectes a la Corona, sinó també contra propietaris i membres de les oligarquies municipals, com succeí a la població de Vic.

Paral.lelament a l'agitació social desencadenada al camp de forma tumultuosa i amb uns objectius propis, l'oligarquia barcelonina, en una situació de buit de poder, inicià la gestió de la confusa situació amb l'efímera proclamació de la República Catalana (16-23 de gener 1641). Finalment, l'escomesa de l'exèrcit castellà forçà la submissió a França.

A partir d'aquest moment, i de forma progressiva, el consens entorn de les mesures preses a Barcelona fou més discutit, i més ho seria en fer efectiu els francesos el seu control sobre el Principat. L'opció de Pau Claris, tot i que impel.lida per la necessitat que dictava un exèrcit que marxava contra Catalunya, no fou probablement la que havien desitjat alguns sectors de la població, el temor dels quals es confirmaria a mesura que avançava l'ocupació francesa. Algunes ciutats prou importants com Tortosa hagueren d'ésser sotmeses, per la força, pels francesos després d'una dilatada resistència.

FRENVM DETRAHENTIVM

FRE AB LO QVAL SE TAPA LA BOCA ALS DETRACTORS, QVE HAN POSADA LA LLENGVA EN LAS PERsonas Eclesiasticas de Catalunya, per hauer presas las armas, resistint, y defensantse dels excessos dels soldats, y exercit del Rey de Castella; y a la fi aporta vnas profecias en fauor de França, &c.

DIRIGIT

AL EXCELENTISSIM SENYOR D. FELIP DE LA MOTTE HAVDENCOVRT

Mariscal de França, Duc de Cardona, Lloctinent, y Capità General del Principat de Catalunya, y Comptat de Rossello, y Cerdanya.

PER LO DOCTOR IOSEPH VALLMAIOR, Y CASALS

Preuere, natural de la Vila de Mataro, residint en la Seu de Barcelona, Doctor en Filosofia, y en sagrada Theologia &c.

AB LLICENCIA, Y PRIVILEGI

En casa Iaume Matevat Estamper de la Ciutat, y Vniuersitat any 1643.

Venense en casa de Llorens Soler Llibreter, deuant la Seu. Y à sa costa.

Encapçalament del llibre *Fre ab lo qual se tapa la boca als detractors* del Dr. Josep Vallmajor.

A partir d'aquestes dades, s'ha afirmat que l'acció rupturista de Pau Claris es recolzà en els interessos de l'oligarquia barcelonina, i que trobà el suport de la petita noblesa catalana, que vivia arraconada del flux de riqueses que generava la cort, i també d'una bona part de l'estament eclesiàstic, que veia privada l'ascensió als càrrecs més significatius del seu estament per la provisió que en feia el monarca a individus procedents de fora de Catalunya.

Probablement, al marge dels interessos concrets acabats d'esmentar, per a una part important de la població el dilema monarca Catòlic - monarca Cristianíssim ben aviat es tornà inintel.ligible, sobretot quan pogué comprovar que a la pràctica els soldats francesos cometien malvestats molt similars a les realitzades pels *tercios* castellans.

Aquesta situació, agreujada progressivament amb el pas del temps, creà una certa ambigüitat en la població que, aviat i en alguns sectors, es convertí en desafecció a la causa francesa.

Mataró podria ésser un bon exemple d'aquesta actuació. Des dels moments inicials l'aleshores vila acollí amb molta reticència la situació generada després del Corpus de Sang. A la platja mataronina

na s'embarcaren, amb la protecció de les autoritats locals, soldats castellans que fugien de les ires pageses. Els testimonis documentals conservats, malgrat les prevencions que cal tenir respecte aquests tipus de documents, demostren que algunes de les famílies més significatives de la vila, els Palau i els Portell, defensaven la causa del monarca Catòlic. És conegut com el batlle Fornells fou ajusticiat per les autoritats franceses acusat de traïció. I també que la precipitació de les autoritats mataronines en proclamar la fidelitat al monarca espanyol, li valgué d'ésser saquejada per les tropes franceses, la qual cosa no li estalvià que posteriorment ho fos per les castellanes.

Totes aquestes circumstàncies permeten de considerar que no tots els catalans visqueren des de les mateixes perspectives ideològiques o polítiques uns fets que la historiografia romàntica havia esquematitzat i exemplificat en les jornades inicials del conflicte, oblidant els fets posteriors i els dotze anys d'una guerra de desgast que gravitava feixugament sobre tota la població. Als problemes derivats estrictament de les accions bèl.liques, cal afegir-hi la violència de les tropes franceses que ocupaven el territori, que, per la durada del conflicte, aviat aparegué més feixuga que la violència dels soldats castellans. En conseqüència, per a la majoria de la població ben aviat deixà de tenir sentit el bàndol a què pertanyien les tropes, atès que el seu comportament era gairebé idèntic.

Per això els sectors interessats en el manteniment del conflicte tenien la necessitat d'influir i refer l'ànim i la moral dels seus partidaris i ho feren mitjançant una allau d'escrits propagandístics, escrits en defensa d'una o altra posició en aquests anys. Aquesta veritable *literatura de combat*, com l'anomena un dels seus estudiosos (1) és un viu testimoni de la divisió experimentada en el si de la societat catalana.

L'objectiu d'aquest treball és presentar una d'aquestes obres propagandístiques que, per les seves característiques, mereix una certa atenció. A més del que té d'exemplificatiu de la divisió d'opcions en el si de l'estament eclesiàstic, que jugà un paper molt important en tot el conflicte. Probablement el seu interès rau en la rotunditat de les seves afirmacions, travades amb argumentacions jurídiques i teològiques, que el converteixen en paradigma de l'argumentació del sector que reclamava la legitimitat de l'aixecament en contra del monarca hispànic.

El seu autor va ésser un prevere mataroní, detall que il.lustra el fet que, malgrat l'esmentada vinculació *espanyolista* de la vila, existien també mataronins decidits representants de la fracció *francòfila*. És un element afegit al propi interès de l'escrit.

L'opuscle té per títol *Frenum Detrahentium* (2), seguidament traduït com *Fre ab lo qual se tapa la boca als detractors que han posada la llengua en las personas eclesiàsticas de Catalunya per haver presas las armas, resistint y defensant-se dels excessos dels soldats y exèrcit del Rey de Castellà, y a la fi porta unas profecias en favor de França.* La dedicatòria dissipa qualsevol dubte que pogués restar sobre la filiació política de l'autor. (3).

L'obra fou publicada per Jaume Matevat, estamper de Barcelona, l'any 1643. L'autor fou el prevere mataroní Josep Vallmajor i Casals, doctor en Filosofia i Teologia, en aquestes dates resident de la Seu barcelonina (4). Poques dades personals -a més de les esmentades en el seu treball- podem aportar sobre l'autor. La consulta dels llibres sagramentals de Santa Maria de Mataró ens ha permès de conèixer els nombrosos naixements que tingueren el matrimoni format pel ben documentat cirurgià Pere Pau Vallmajor i la seva esposa Maria Anna. Així, el 26 de març de 1599 aquest matrimoni batejava el seu fill Jeroni Josep, i uns anys després, el 17 de març de 1604, un altre fill, Bartomeu Josep Vallmajor; qualsevol dels dos podria ésser el nostre autor. Tanmateix, la manca de l'anotació de la data d'ordenació sacerdotal en aquestes partides baptismals no ens permet de confirmar la identificació del personatge, si bé és molt probable, tant per la cronologia com per la ja esmentada indicació de l'opuscle.

El document, tal i com palesa el seu títol, centra el seu contingut en la necessitat de legitimar l'actuació dels eclesiàstics, concretament per *haver presas las armas* en contra del rei de Castella. Això planteja d'entrada un primer problema: l'actuació de l'Església catalana davant del conflicte que vivia el país.

L'estament eclesiàstic visqué, com la resta de la societat, una important divisió davant dels

Gravat del llibre *Fre ab lo qual se tapa la boca als detractors* del Dr. Josep Vallmajor.

fets polítics esdevinguts. Així, dins l'alta jerarquia, tot i que bisbes com el de Girona no dubtaren a excomunicar i imposar les més serioses penes canòniques a les tropes castellanes per les seves malvestats, en materialitzar-se la separació amb la monarquia hispànica, alguns dels bisbes, com els de Lleida, Urgell i Solsona, abandonaren les seves seus els primers dies de la guerra, fugint cap a l'Aragó, mentre que els de Girona, Barcelona i Vic, en negar-se a jurar fidelitat al nou rei foren obligats a exiliar-se. Catalunya restà pràcticament amb totes les seus vacants. Davant del conflicte, la Santa Seu prengué una posició de neutralitat, que es materialitzà amb la creació d'una *nunciatura* a Catalunya (5), que es mantingué fins a la fi del conflicte, i Roma féu orelles sordes a les peticions, tant franceses com espanyoles, de cobrir les vacants episcopals amb els respectius candidats.

La gairebé unanimitat dels bisbes no es produí a la resta del cos eclesial. Prompte aparegué per a l'estament eclesiàstic la denominació de *mal y ben afectes*. Entre els primers, s'hi trobaven tots aquells clergues que devien el seu càrrec a nomenament reial, com podien ésser abats, priors, membres del Sant Ofici, canonges o rectors. Entre el segon bloc, hi havia els membres dels capítols catedralicis -sovint enfrontats amb els seus bisbes- i un conjunt heterogeni de clergues que reberen substancioses ajudes o beneficis de les autoritats franceses, cosa que els convertia en capdavanters de la propaganda francòfila. La divisió fou molt dura, algun autor la qualifica de fratricida, en el si dels ordes religiosos.

El nostre autor formà part del grup dels *ben afectes* que utilitzaren l'important grau de prestigi social de què gaudia el discurs religiós per a la defensa de la causa de la *pàtria*.

La funció i la finalitat de la producció propagandística, i la manca de consens entre els catalans entorn de la situació que vivien, resten il.lustrats en aquestes línies de Vallmajor:

> *Però lo que no.s pot sufrir y llevar ab paciència és, que lo que en aquest Principat han rebut la vida y ser que tenen ells y molts del seus antepassats, y los que esta terra sustenta y honra, secretament nos hajen armada y armen una trayció tant gran, com és entregarnos a nostres enemichs; y axò fan encara lo dia de vuy molts, ensenyant y sembrant doctrinas falsas, ab que van corrompent los ànimos de moltas personas afectas a la Pàtria y Principat, dient en públich y en secret no ser cosa certa, sinó molt duptosa, haver pogut pendre las armas las personas ecclesiàsticas en defensa de la sua vida y de la Pàtria, ab que clarament condemnan totas las accions de defensa fetas per la Província y las donan per mal fetas...* (6)

El debat ací anunciat, molt probablement establert entre clergues pertanyents a diferent bàndol, origina tota l'argumentació de Vallmajor legitimant la revolta dels catalans contra el seu monarca.

L'argumentació utilitza elements de dret polític que demostren un bon coneixement de les produccions jurídiques més innovadores vinculades al ressorgir neotomista de l'escola de Salamanca.

> *... elegir los emperadors e reys toca a las Repúblicas, perquè la suprema potestat y jurisdicció està en ellas. Y axí no tenen més poder los emperadors y reys del que los donan las Repúblicas, y solament los reys que d'esta manera són elegits són ilegítims reys...*

A partir d'aquests plantejaments, l'autor continua lligant els seus arguments sobre la naturalesa i límits del poder monàrquic.

De esta doctrina se seguexen duas cosas. La primera és que los reys no tenen més poder del que los donan las Repúblicas. De manera que si las Repúblicas traspassan en ells tot lo seu poder en temps de pau o de guerra, com ho feren los romans per los seus emperadors y los castellans en los seus reys, o són Repúblicas conquistadas y guanyadas a força de sanch, a les hores toca a ells fer lleys a sa voluntat y mudarlas. Però si las Repúblicas que los elegiren los llimitaren lo poder y los ellegiren ab pactes y condicions (com ho feren los catalans) no poden ells fer lleys a sa voluntat y mudar-las sens consentiment de la Provincia y República.

Aquesta argumentació, que es recolza tant en el pactisme català medieval com en les doctrines renaixentistes que propugnaven una moderació del poder dels sobirans, serveix a l'autor per definir la singularitat jurídica i política de Catalunya, tot comparant la situació amb la del regne de Castella. La darrera premissa d'aquest sil.logisme jurídic, i que ja porta implícita la resolució, diu així:

Segueix-se del dit (...) que havent elegit las Repúblicas als reys y posada la espasa de la justícia en sas mans per a que la conserven en pau y quietut, que a ells toca y corre obligació de fer guerra quant y ha causa justa per a defensar la República...

Un cop assentada aquesta doctrina, sols resta demostrar que el rei i els seus exèrcits violaren els drets i les llibertats que l'ordenament jurídic vigent concedia als habitants del Principat, per poder reclamar el dret de legítima defensa en revoltar-se contra l'opressió del monarca castellà.

aquest dret natural de defensa (...) obliga molt més y apretadament per a la Pàtria y ciutat ahont se habita. La qual defensa no sols és lícita a totas las personas seculars y eclesiàsticas, axí capellans com religiosos, sinó també obligatòria. De tal manera que estan la República en extrema o extraordinària necessitat - que és quant està en perill de perdre's si las personas eclesiàsticas no la favorexen- no solament és cosa lícita pendrer les armes las tals personas eclesiàsticas per a defensar-la, sinó que debaix de pecat mortal estan tots obligats a pendrer-las y a socòrrer a la República, y a la Pàtria o ciutat (...) en aquest cas és lícit als eclesiàstichs matar, saquejar, y tot lo que los altres soldats poden fer contra los enemichs...

Per assenyalar la validesa d'aquestes agosarades afirmacions, Vallmajor fa constar *esta és doctrina de gravíssims teòlechs*, d'entre els quals cita expressament Tomàs Cayetano i Domingo Bañes.

En aquest punt l'argumentació jurídica que caracteritza aquesta primera part de l'opuscle deixa pas a una reflexió descriptiva per tal d'aportar arguments irrebatibles al debat

Y si és tant gran la obligació que.ns corre per a defensar la Pàtria y République en cas de grave necessitat (...) Molt major és sens comparació la que tenim a defensar a la Iglésia nostra Mare santa estant en perill. Y axí en cas que sacrílegos anassen profanant los temples y cosas sagradas, cremant iglésias, robant-las y ultrejant y cremant a la Magestat divina sacramentada. Quina persona cristiana podrà negar que no pugan y tingan obligació los capellans y religiosos a pendrer las armas y axir a la defensa y impedir semblants maldats, quant se estan executant a fins haver posat remey a tant horrendos sacrilegis y haver expel.lit semblants sacrílegos de la Província?

Y que Pontífice que dels seus ulls ves cremar lo Santíssim Sagrament, que no donàs mil licèncias als capellans y religiosos per a que preguessen las armas? Y qui pot duptar que no fós ell lo primer que.s posàs a cavall contra semblants sacrílegos vehent la província en manifest perill de restar desvastada y de perdre's en ella la Fe de Christo?

Després de valorar detalladament totes aquestes consideracions prèvies de caràcter jurídic, l'autor que fins ací es cenyeix a un plantejament del problema de tipus processal passa a formular les conclusions

Prima conclusió. Essent Catalunya Província libre, té poder per a elegir rey ab pactes y condicions (...)

Secunda conclusió. Lo rey que los catalans elegiren y los seus successors estavan obligats a guardar los pactes ab què foren elegits, y no volent-los guardar tiranizavan la província (...)

Tercera conclusió. Volent lo rey de Castella tiranizar la província de Catalunya, lícitament han pogut los catalans pendrer las armas y defensar-se y elegir altre rey (...)

Quarta conclusió. Lo castigar los soldats que cometian los delictes atrocíssims, que en tot gènero se han comès en el Principat de Catalunya, tocava al rey de Castella y als seus ministres (...)

Quinta conclusió. En no haver volgut castigar los delictes dels soldats del seu exèrcit lo rey Catòlich y los seus ministres se ha de presumir que.ls consentian y que.ls feyen y cometian ab orde seu (...)

Sexta conclusió. Permitint lo rey Catòlich y los seus ministres que los soldats trencassen las lleys de Cathalunya, que matassen, deshonrassen, robassen, cremassen casas, vilas, iglèsias, imatges santas, y Santíssim Sagrament. Lícitament han pogut los catalans pendrer las armas y defensar-se d'estos agravis y estar ab ellas en las mans a fins haver llançat de la província tots estos soldats, y impedir que no hi entren altres per a donar-los favor y ajuda per a tornar a cometrer semblants maldats (...)

Tretzena conclusió. Las personas que prenen las armas en Catalunya en esta ocasió las han de pendrer ab intenció de defensar-se a si mateixos, a la santa Fe Catòlica y a la República, y no ab ànimo principalment de venjar-se. Y los que ab esta intenció peleant moren, si estan en gràcia de Déu nostre Senyor, a més de que mereixen; piament, se ha de creure que sen van dretament a la benaventurança eterna (...)

Última conclusió. Essent invadidas injustament las personas eclesiàsticas y religiosas o estant obligadas a pendrer las armas en defensa de la República ningun prelat ni superior los ho pot prohibir ab preceptes ni censuras, y quant ho fessen, no estan obligats als tals manaments (...)

Amb aquestes prou brillants conclusions finalitza la part de tipus jurídic, i als nostres ulls la més seriosa de l'opuscle.

Gravat del llibre *Fre ab lo qual se tapa la boca als detractors* del Dr. Josep Vallmajor.

L'argumentació coherent i ben travada no és suficient per amagar una important contradicció. Les malvestats de les tropes castellanes, veritable *casus belli* del conflicte, prompte serien imitades i probablement superades per les de l'exèrcit francès, amb la qual cosa tota l'argumentació de Josep Vallmajor quedava, no ja desvirtuada, sinó que fins i tot podia ésser perfectament utilitzada per deslegitimitzar l'ocupació francesa i la subordinació de Catalunya al monarca gal. Exactament el contrari del que pretenia el seu autor.

Probablement per aquesta raó, però també pel fet que el discurs jurídic podia ésser estèril o incomprensible per a una bona part de la població a la qual es pretenia arribar, l'autor clou el treball amb un recull de *profecias*. Era certament habitual, fins i tot en les persones cultes de l'època, la creença en tota mena d'esdeveniments màgics o suposadament miraculosos. Així el descobriment de profecies o prediccions atribuïdes als personatges més inversemblants podia ésser fàcilment utilitzat pels *publicistes* de l'època per tal d'aconseguir qualsevol objectiu, fins i tot polític, com en aquest cas.

Vallmajor ens esmenta que sant Agustí *com ho tinch dit y predicat dos anys ha en alguns*

púlpits d'esta ciutat de Barcelona havia afirmat en el seu tractat sobre l'Anticrist que alguns doctors havien afirmat que un rei de França havia d'ésser emperador dels romans i que havia d'arribar a conquerir Jerusalem. Després d'esmentar Eiximenis, una conversa del màrtir carmelità sant Àngel amb Jesucrist (7) i algunes prediccions de sant Vicenç Ferrer, narra com *la flor de lis, armas dels reys de França* fou baixada del cel per l'Esperit Sant, per concloure la seva exaltació de la causa francesa amb una abrandada lloança a Lluís XIII, manllevada de sant Jeroni, i digna de millor destinatari (8).

A la vista de tot el que resta exposat, el lector haurà arribat ja a unes conclusions pròpies, si més no sobre les idees i els interessos del nostre autor local. A tall de valoració personal, voldria haver deixat constància de les contradiccions existents, si més no en el nucli dels *patriotes* o *ben afectes* i per extensió en el si de la societat catalana, davant els esdeveniments i les seqüel.les del Corpus de 1640.

Una darrera reflexió. Portugal visqué de forma paral.lela en els mateixos anys de la seva pròpia lluita per defugir de l'autoritat del monarca de Castella. El resultat de la llarga guerra fou favorable a la nació veïna que commemora aquell esdeveniment com una de les seves gestes nacionals més significatives, que allí hom anomena la Restauració. A Catalunya, la classe política dirigent que tan pròdiga es manifestà en actes públics i acadèmics amb motiu de la commemoració del Mil.lenari de Catalunya -d'altra banda prou discutit historiogràficament- gairebé ha silenciat amb actes més que discrets l'aniversari del Corpus de Sang.

Aquest és, probablement, el signe més revelador del fet que la resolució del conflicte continua marcant la nostra història present.

Joan Giménez i Blasco

NOTES.

1.- BURGOS, F.X.; PEÑA, M. *Aportaciones sobre el enfrentamiento ideológico entre Castilla y Cataluña en el s. XVII. (La publicística Catalana).* I Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Barcelona, 1984. Vol. II, p. 557.

2.- *Fullets Bonsoms*, núm. 130. Publicat també a l'apèndix del vol. XIII del *Dietari de l'Antic Consell Barceloní*. Barcelona, 1911.

3.- *Dirigit al excelentíssim senyor D. Felip de la Motte Haudencourt, Mariscal de França, Duc de Cardona, Lloctinent y Capità General del Principat de Catalunya y Comptat de Rosselló y Cerdanya.*

4.- *Per lo doctor Joseph Vallmajor y Casals. Prevere, natural de la vila de Mataró, residint en la Seu de Barcelona, Doctor en Filosofia, y en sagrada Theologia etc.*

5.- BUSQUETS, J. *Una nunciatura a Catalunya durant la Guerra de Separació: Nota sobre la correspondència diplomàtica de Vicenzo Candiotti (1642-1653).* I Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Vol. II, p. 445 i ss. Barcelona, 1984.

6.- Totes les cites que segueixen pertanyen a l'obra esmentada a la nota 2. La transcripció segueix la grafia original, amb incorporació de l'accentuació i lleugeres correccions ortogràfiques.

7.- ... *Y desitjant sant Angel saber qui era que los havia de deslliurar li respongué Chirsto estas paraulas formals (...) 'Levantarse ha uno de la generación antigua de los franceses, que será de gran piedad acerca de Dios, y será recebido por los Reyes Christianos, y profesores de la Fe Cathólica, cuya potencia crecerá por mar y por tierra. Este socorrerá las fatigas de la iglesia y juntándose con el Romano Pontífice limpiará los errores de los Christianos (...) Éste parecerá con gran flota la mar, restituirá las iglesias perdidas y librará Hierusalem'.*

8.- *puix encara que tots los membres de mon cos y de molts doctors y predicadors se tornassen en llenguas, y tots los moviments de la humana veu publicassen ses virtuts, seria dir no res, o molt poch de la grandíssima bondat y santedat de nostre rey Lluys XIII.*

Les edificacions antigues es construïen, de manera majoritària, utilitzant la pedra de la comarca o del país. Moltes vegades la categoria de la pedra determinava la forma dels edificis. I els picapedrers deixaven la seva marca en els carreus. L'estudi de Jaume Lladó i Font ho analitza i documenta.

TÈCNICA DE CONSTRUCCIÓ I PICAPEDRERS A L'EDAT MITJANA

Els materials naturals que componen el sòl d'una comarca, són els que dicten, en funció de llur morfologia, una tècnica de construcció que respon a unes normes d'ordre pràctic.

Per aquesta raó, molts conjunts arquitecturals, siguin urbans o monumentals, s'adapten harmoniosament amb el marc natural que els envolta, per ésser construïts amb els mateixos materials que el componen.

La utilització, doncs, d'aquests materials, dóna naixença a unes tècniques de construcció ben característiques, dictades per la natura dels materials emprats.

A títol d'exemple, esmentarem el conegut *opus spicatum*, molt corrent al segle XIII, modalitat imposada per la forma allargassada del pedruscall o picons utilitzats, que col.locant-los d'una forma més o menys inclinada es podien rectificar les irregularitats de les dimensions diferents de cada element, permetent d'aquesta manera fer les enfilades ben regulars, canviant d'inclinació a cada enfilada, per lligar més el conjunt, formant així un grafisme caracteritzat d'espiga o d'espina de peix.

Creiem, nosaltres, que aquest grafisme no té res a veure amb el simbolisme que se li vol donar. Efectivament, s'ha dit que volia representar uns símbols eucarístics, cosa que es podria acceptar en part si aquesta tècnica de construcció es trobés solament en construccions religioses. El cas és, però, que es troba molt generalitzada en molts castells i altres construccions medievals com són torres-guaita i recintes emmurallats.

Un cas d'utilització mixta d'aquesta tècnica ens el dóna el lloc de Sant Feliu de Llo a la Cerdanya Oriental, on és present en els murs de la torre-guaita i a l'absis de l'esglesiola que es troba ran d'ella. El trobem als monestirs de Sant Pere de Roda i de Sant Miquel de Cuixà, però també als castells d'Òpol i d'Ultrera, al Rosselló, per no esmentar-ne d'altres.

El castell reial de Perpinyà, construït els segles XIII i XIV, n'és també un altre exemple eloqüent de la utilització d'aquesta tècnica de construcció a les construccions militars. És enterament construït per picons procedents dels sediments d'al.luvió del quaternari que compon la plana rossellonesa. Les parts construïdes inicialment són fetes integrament per picons i les del segle XIV ofereixen la variant que a cada tres o quatre enfilades de picons n'hi ha una de feta amb rajols, perseguint la finalitat d'anivellar i lligar millor el conjunt a mesura que s'aixecava el mur.

A les Illes Balears, la pedra de Santanyí o la menorquina, tendra i fàcil de tallar, permetia la confecció de grans carreus que facilitaven consi-

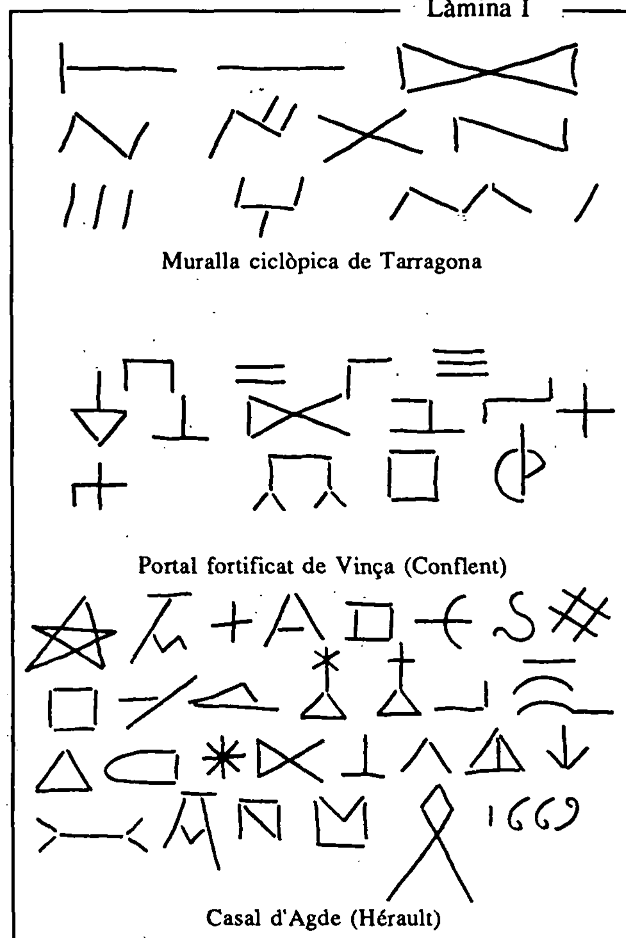
derablement la construcció. La pedra de Santanyí, més dura, permetia d'ésser cisellada fent-ne rosetons, arcades i finestrals, que es poden veure a la seu de Ciutat de Mallorques, o també a Sa Almudaina, castell reial, i la Llotja de Mar, entre altres. Els arcs i finestrals del mateix castell reial de Perpinyà així com els del Castel Nuovo, a Nàpols, eren fets per aqueixa mateixa pedra.

La pedra nummulítica de Girona, que trobem encara en forma de grans lloses a les voravies de la nostra ciutat, permeté de bastir importants monuments gironins que formen part, avui dia, del seu conjunt monumental. L'expansió de les activitats gironines picapedreres s'estengué profusament. A l'abadia d'Arles, al Vallespir, hi ha un interessant claustre fet al segle XIII construït enterament amb aquesta pedra, i hem remarcat fines columnes en certs finestrals del Palau dels Arquebisbes a la ciutat de Narbona. Adés, cal esmentar tot un estol de creus de terme o de camí, finament esculpides, que es troben dispersades en un àmbit geogràfic molt important.

Una altra pedra coneguda i molt utilitzada en temps molt reculats, i que a l'Edat Mitjana s'utilitzà per bastir tots els prestigiosos monuments barcelonins, fou·la procedent dels jaciments de Montjuïc. Tallada per hàbils picapedrers permeté, com és el cas dels materials lítics d'una relativa duresa, de construir edificis fets en tot el seu conjunt per enfilades de carreus ben escairats, donant-los una gran noblesa, adés d'una notable solidesa.

La pedrera de la Floresta donà naixença, si així es pot dir, als nostres monestirs de Santa Maria de Poblet i de Santes Creus.

Podríem parlar encara del marbre rosat i blanc de Vilafranca de Conflent, emprat ja al segle XII i del qual són un bon exponent el mateix claustre i tribuna de l'abadia de Sant Miquel de Cuixà i l'altra magnífica tribuna, també del segle XII (aquesta es troba en peu), del Priorat de Serrabona, al Conflent. Aquest material permeté al segle XIV de construir les dues portalades bessones que es

Làmina I

Muralla ciclòpica de Tarragona

Portal fortificat de Vinça (Conflent)

Casal d'Agde (Hérault)

Làmina II

Castell Reial de Perpinyà

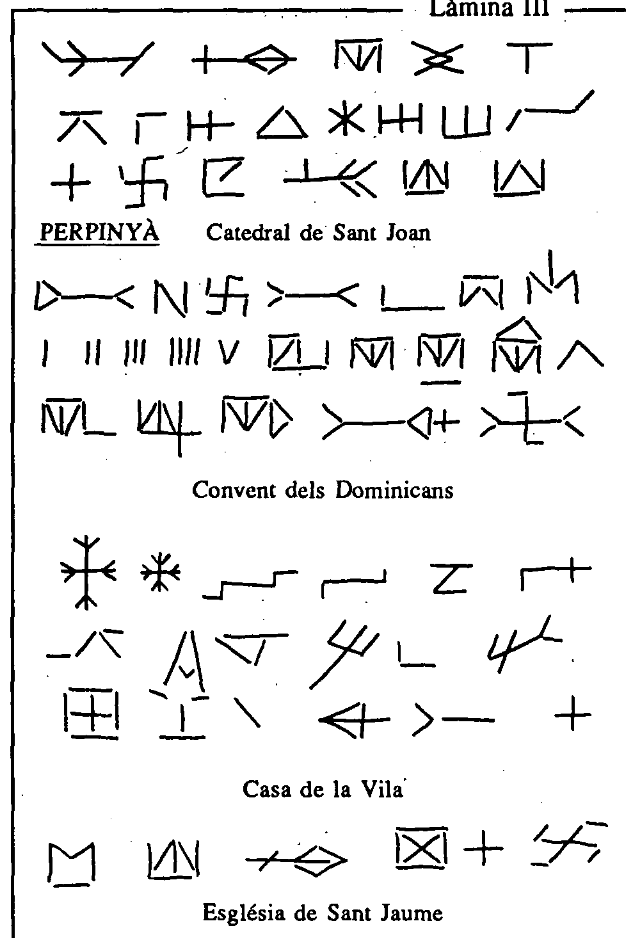
troben a la capella de la Santa Creu, al castell de Perpinyà, i l'altra, a la capella reial de Santa Anna, a Sa Almudaina de la Ciutat de Mallorques. A la ciutat de València, per encàrrec del rei Martí, hi ha una portalada a la capella reial feta també amb el marbre de Vilafranca.

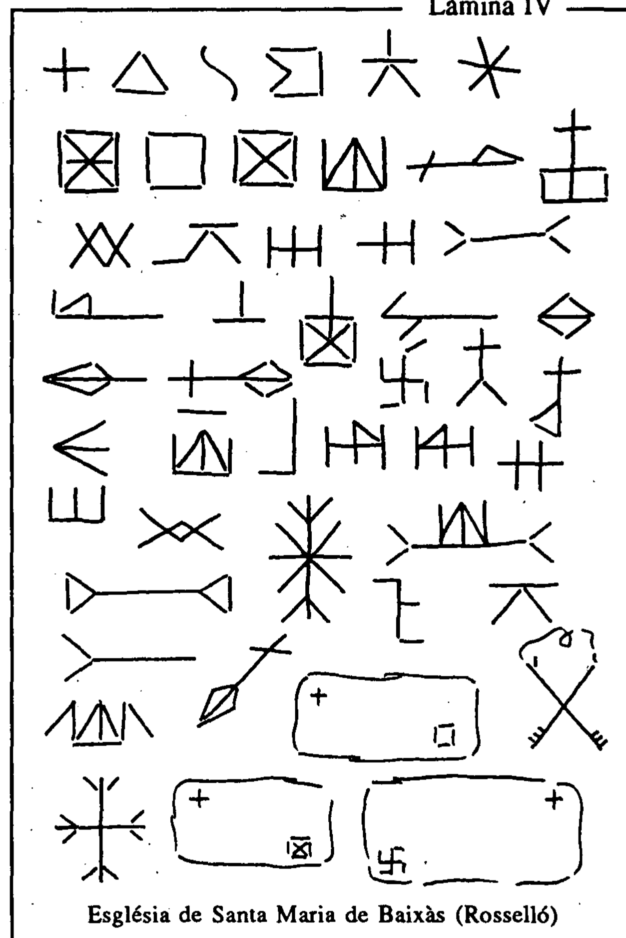
Moltes pedreres començaren les seves activitats a l'Edat Antiga. La pedra de Pals fou utilitzada a Empúries per construir els seus edificis públics i també cisternes, essent massa dura i poc manejable la que es trobava en el seu subsòl. Aquesta última era utilitzada a bastament per construir els habitatges. Trencada a esclats, i utilitzant per tradició la tècnica de construcció de l'*emplectos* grec, unes vegades, i l'altra, la típica ibèrica, falcant les pedres amb fang, la seva utilització era òptima.

A Tarragona, la pedrera romana del Mèdol nodrí bona part de la construcció del seu conjunt monumental antic i a Agde, l'antiga Agate, la seva pedrera basàltica fou explotada àmpliament pels romans, especialitzant-se en la construcció de moles de molí que assoliren una gran expansió geogràfica. Més tard, al segle XVII, l'enginyer militar francès Vauban, preconitzà la utilització d'aquest material per a la construcció de determinats elements defensius en els forts projectats per ell, entre ells les espitlleres, boques de canó i angles dels edificis militars.

A aquesta evocació, que no pretén ésser exhaustiva, dels materials lítics utilitzats en la perifèria de la nostra comarca, hi voldríem també afegir l'argila com a element utilitzat per a la construcció. La tècnica de construcció, dita de paret de tàpia, ens ve ja de molt lluny; si bé era utilitzada pels romans, tal com podem veure a la ja esmentada Empúries, el seu origen és molt més anterior, perdurant encara avui en certes regions. També fou utilitzada a la nostra comarca, rica en sediments argilencs.

La morfologia geològica del Maresme, composta especialment per uns importants nuclis gra-

nítics en estat magmàtic unes vegades, i d'altres, en un procés metamòrfic, que descomponent-se va alimentant el mantell d'al.luvió que s'estén al peu de la serralada litoral, no ha donat lloc a l'establiment d'una gran tradició picapedrera a la comarca.

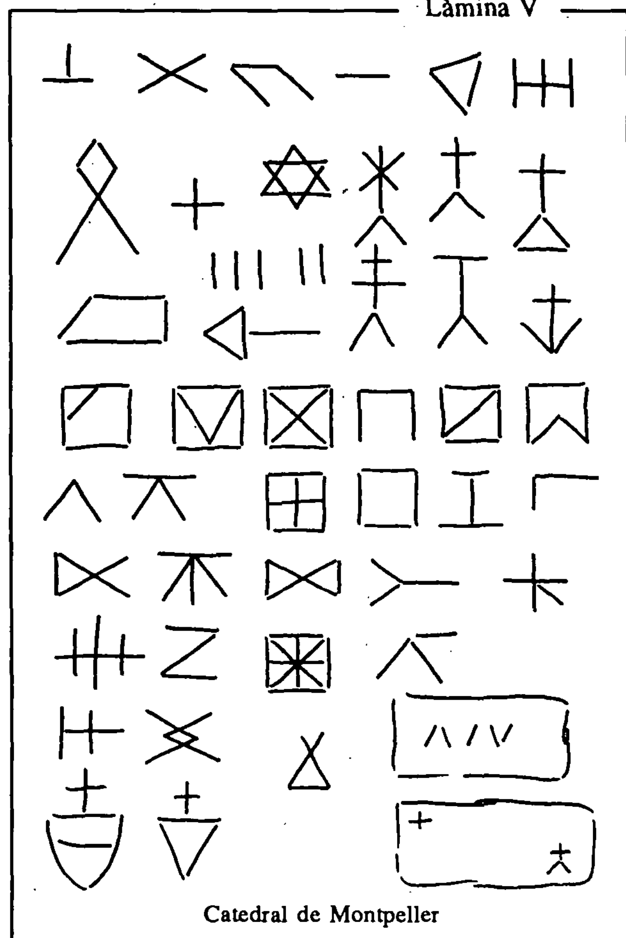
Volem dir que entenem per picapedrer, en el seu ampli sentit, aquell operari que a l'edat mitjana era conegut per *Mestre de Pedra i de Calç* i que el seu treball, més que trencar o desbastar la pedra, consistia a escairar-la amb una aparent facilitat, que per al profà, avui, és motiu d'admiració. Atribuïm a la duresa natural del granit la relativa manca d'aquesta tradició i també de profusió de construccions bastides exclusivament amb ell.

Dels nuclis granítics del Maresme, n'han sortit, però, una família de picapedrers, que han estat els artífexs de les moltes llindes i finestrals que en la comarca es troben dispersades. Aquesta activitat picapedrera, la trobem també estesa a la Cerdanya oriental amb la particularitat que moltes construccions, esglésies principalment, han estat edificades enterament amb carreus granítics ben escairats, fet que potser evoca una millor habilitat o preparació dels cerdans en el domini del granit.

Malgrat la relativa poca abundància de construccions fetes enterament amb l'obra dita *opus quadratum*, recordarem que la Torrassa del Moro, monument romà, es manté damunt vuit enfilades de carreus d'importants dimensions, ben tallats i escairats, que parlen de l'habilitat dels picapedrers en els temps de la romanització. Ací, el granit existent en els llocs fou útil per a la construcció d'aquesta torre-guaita.

Contràriament, l'aqüeducte visigòtic de Pineda fou tot ell construït pel pedruscall, que tal com venia, es trobava dispersat en els encontorns, fet que també hem remarcat al *Castell dels Moros*, bastió fronterer antic i en alguns vestigis existents de l'antic *castrum* de Caucoliberis (Cotlliure), tots dos de la mateixa època que el primer, tècnica de

Làmina V

Catedral de Montpeller

Làmina VI

Església de Santa Maria de Montblanch

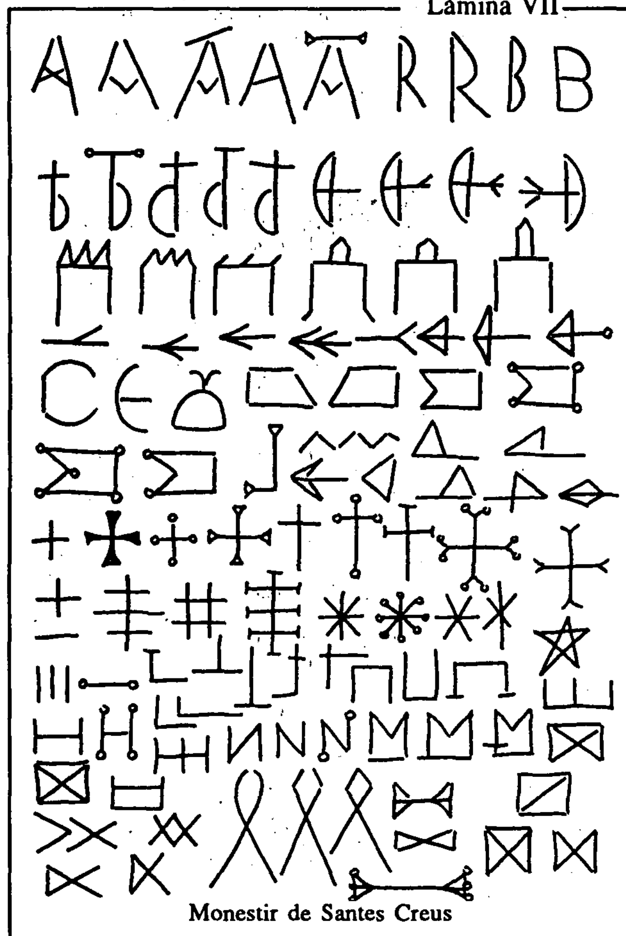
construcció que evoca un esperit d'ordre pràctic, d'aprofitament, i, també d'uns moments de decadència i pobresa.

Temps més ençà, retrobem l'*opus quadratum* a Sant Pere de Clarà, on el conjunt dels seus carreus ben escairats i tallats contrasta amb els de l'esglesiola de Sant Bartomeu d'Òrrius, on el conjunt del seu *opus* és escairat en les seves cares per mitjà d'esclats produïts per percussió.

Hi ha, però, alguns exemples de construccions bastides íntegrament amb granit ben tallat. Esmentarem el campanar de l'església de Sant Julià d'Argentona i el campanar gòtic de la basílica de Santa Maria de Mataró. No em voldria descuidar la casa senyorial de la família Serra, a la nostra ciutat, avui seu del Museu Comarcal del Maresme.

El fet que les dates de construcció d'aquests tres edificis siguin molt veïnes, fa suposar l'existència d'un equip o centre de picapedrers especialitzats, al s. XI i XVI, on les seves activitats no es limitaven únicament a la manufactura de llindes i altres elements.

Làmina VII

Monestir de Santes Creus

L'arquitectura tradicional de la comarca ha estat dominada per la construcció feta d'obra, guarnint les seves obertures amb granit ben treballat, molt especialment la portalada feta amb dovelles ben encoixinades, reforçant la base i el conjunt de la construcció amb carreus ben escairats.

El nucli urbà antic de la nostra ciutat presenta exemples notables d'aquesta modalitat de construcció, especialment els dels encontorns de la basílica i en el marc mateix de la Plaça Gran. L'edifici que abriga la font d'aquesta plaça n'és un.

Reposa damunt un encoixinat de carreus de granit molt ben escairats que abriga la font encapçalada pel blasó de la ciutat, relleu fet amb la mateixa pedra, com també ho són els finestrals sostinguts per unes bones llindes i l'angle de l'edifici que consolida i uneix el conjunt a través dels seus carreus col.locats d'una manera alterna. La portalada, element important, amb el seu ampli arc fet amb dovelles ben cisellades, hi afegia una noblesa, ara somorta. La resta d'aquesta estructura era feta amb obra utilitzant els esclats de pedra i altres, enlluint després el conjunt, sovint posat en valor pel grafisme d'un decoratiu esgrafiat.

Fent un incís, no caldria descuidar i protegir-lo a l'ensems, tot aquest patrimoni ciutadà complementari de la nostra arquitectura urbana, com són els esgrafiats i les rajoles en ceràmica decorada que ornen encara el dessota de molts balcons mataronins.

Dos fets ens fan pensar amb una manca de tradició picapedrera a la nostra comarca, tal com ja hem comentat.

Un d'ell ens el dóna, potser, el mateix castell de Sant Vicenç de Burriac, castell roquer, assentat damunt del cim d'un roquissar granític. Malgrat aquesta circumstància, fou construït amb esclats de pedra, i els únics elements que hi trobem treballats, i encara d'una manera no gaire acurada, són algunes espitlleres, la finestra mig desapareguda de la torre de l'homenatge i un finestral del segle XV, aquest desaparegut definitivament.

Contràriament, el castell també roquer de Rocabertí, a l'Alt Empordà, assentat també en un cimal granític, fou enterament construït amb carreus ben tallats i escairats, aprofitant i treballant els materials *in situ*.

Potser es pot invocar en aquests dos exemples comparatius el factor econòmic, fet possible, però el d'una manca de mà d'obra especialitzada n'és evident.

Un altre element de judici, ens el dóna la manca de marques de picapedrer en els edificis fets de pedra a la nostra Comarca, i que contrasta amb aquells indrets on hi ha hagut una gran activitat picapedrera.

El senyal del picapedrer damunt de cada carreu tallat era un costum molt generalitzat als segles XII, XIII i XIV a casa nostra. Degut, segurament, per imperatius de treball per fer-ho l'operari a preu fet. La marca permetia també de vigilar la qualitat de la feina i poques vegades era un punt de referència per a la col.locació dels carreus, tal com hem remarcat en la part superior de l'arc triomfal de l'església dels Dominicans, a Perpinyà, on els senyals I, II, III i IV es troben correlatius en els carreus superiors de les impostes dels pilars.

Al Rosselló aquesta modalitat de treball es troba generalitzada als finals dels segles XIII i durant tot el XIV, servint com a element cronològic, coincidint amb l'explotació d'una pedrera del lloc de Baixàs, explotada en aquesta època.

Precisament el campanar d'aquesta localitat, fet excepcional, presenta una marca a cada pedra. En altres indrets, són saltades, potser per ésser amagades a l'interior de l'obra.

Hi ha una gran profusió d'elles als monestirs de Poblet i de Santes Creus, circumstància deguda a la dimensió monumental de l'obra, i en l'àrea geogràfica d'ells com a l'església de Maldà, a Santa Maria de Vallbona de les Monges, a Santa Maria de Montblanc, Tàrrega, i més lluny, a la Seu de la ciutat de Lleida.

Les marques parteixen d'un tret horitzontal degut a la marca d'un cisell ampli. Partint d'ell, hi ha tota mena de variants derivades d'una creu, angle, triangle, quadrat o altres formes geomètriques. N'hi ha que també són figuratives i d'altres que són simbòliques (1).

Un picapedrer hauria de tenir la propietat d'ús de la seva marca podent-se trobar a d'altres indrets on participaria amb el seu treball; no obstant això, signes que es troben repetits en molts llocs no són altra cosa que el fet de l'espontaneïtat. Un picapedrer de Neufchastel, a Suïssa, la seva marca en forma de creu o altra no tindria res a veure amb la mateixa existent a Perpinyà o a Santes Creus.

En una taula gràfica que adjuntem es poden veure un seguit de marques que hem trobat en diverses construccions, gairebé de la mateixa època, excepció feta de les existents a la muralla ciclòpia de Tarragona, representades per lletres de l'alfabet ibèric. És el mateix cas de les existents al moll grec de Marsella o a les de la muralla de Saint Rémy de Provence, també de la mateixa època, i amb lletres de l'alfabet grec.

Les marques representades del portal fortificat del poble de Vinçà, a la comarca del Conflent, són les clàssiques que es troben al segle XIV en construccions rosselloneses com les del mateix portal de la vila d'Elna i la de l'església de Baixàs o les de la catedral de Sant Joan, Casa de la Vila, convent dels Dominicans i església de Sant Jaume de la vila de Perpinyà. Les del castell reial de Perpinyà, degut a la magnitud de la construcció són més abundants i diversificades (2).

Les marques del casal d'Agde del segle XV, on la inscripció feta damunt un carreu basàltic de 1669 deu fer referència a una refecció o a una posterior intervenció, coincideixen moltes amb les marques rosselloneses, essent un pur atzar, no havent-hi en aquells temps una comunicació entre les dues regions separades per uns límits i unes distàncies difícils de franquejar.

Montpeller, malgrat haver estat durant tres quarts de segle domini integrant del reialme de Mallorca, hauria d'haver tingut en aquell període els seus propis picapedrers i les marques trobades a la seva catedral deuen ésser també fruit de la mateixa coincidència. D'altra banda, la catedral fou construïda anteriorment al període mallorquí.

Reproduïm també les marques de picapedrer que hem trobat al monestir de Santes Creus i a la

parròquia de Santa Maria de Montblanc. Del primer, ho fem car n'hi ha diverses que no han estat publicades a d'altres treballs (3), fet que es comprèn atesa la dificultat de localització i per tant, de poder fer exhaustiu el seu inventari, donant-se el mateix cas amb les de Montblanc. Aquestes ofereixen la particularitat que moltes d'elles són represes per un cop de punxó a les seves extremitats tal com es pot veure també a Poblet i a Santes Creus. El mateix hem remarcat a les de la catedral d'Àvila, fet insòlit al Rosselló.

Aquesta modalitat ens fa pensar amb el mestre de Cabestany o el de Serrabona que per donar més relleu a les seves obres (pensem amb el timpà de l'església de Cabestany (Cap de l'Estany) o amb la tribuna de l'antic priorat, obres magnes dels segles XI i XII respectivament), havien frapat a cops de trepà el seguit de línies que contornaven els seus baix relleus, creiem amb la finalitat de fer sobresortir l'obra.

Parlar de marques de picapedrer a l'Edat Mitjana al Maresme, encara que aquestes segons sembla hi són inexistents, ens ha semblat que era interessant de fer-ho per a una més àmplia coneixença, incitant a la seva recerca, potser existent i que no hem sabut trobar.

Jaume Lladó i Font

NOTES.

1.- A vegades aquests suposats símbols són una ficció, com és el cas d'un carreu que es troba al campanar de Baixàs on hi ha dues marques: una creu i una svàstica. L'existència de dues marques vol dir que hi havien intervingut dos operaris.

La creu representada és l'encreuament de dos cops de cisell i la suposada svàstica és el cúmul de trets a cada braç de la creu, segons l'evolució que es pot veure en la làmina núm. II.

2.- TOUS i SANABRA, Joan. *Tècnica de construcció i marques de picapedrer al castell reial de Perpinyà.* Miscel.lània dedicada a Pere Ponsich. Perpinyà, 1987.

3.- TOUS i SANABRA, Joan. *Els signes de pedrapiquer al Monestir de Poblet i al seu entorn.* Tàrrega, 1983.

A la segona meitat del segle XIX la ciutat de Mataró comença a recuperar-se de les crisis iniciades amb la guerra del Francès. Es planegen transformacions urbanístiques i es construeixen i renoven edificis públics. La influència barcelonina destaca en moltes d'aquestes intervencions. Una d'elles, la reforma de la Casa de la Ciutat, és analitzada per Glòria Camarero.

UN EXEMPLE DE LA INFLUÈNCIA BARCELONINA SOBRE MATARÓ: L'EDIFICI DE L'AJUNTAMENT

Mataró va adquirir una especial importància a partir dels anys immediatament anteriors a la segona meitat del segle XIX. Amb una població d'uns 15.000 habitants, començà aleshores a recuperar-se de la depressió demogràfica i econòmica causada per la guerra napoleònica, la pèrdua dels mercats americans i la crisi de 1835 (1). La producció vinícola i la fabricació d'aiguardents, de llarga tradició, recobraren la seva importància, i també la indústria tèxtil assolí un major desenvolupament amb la introducció del vapor (1840).

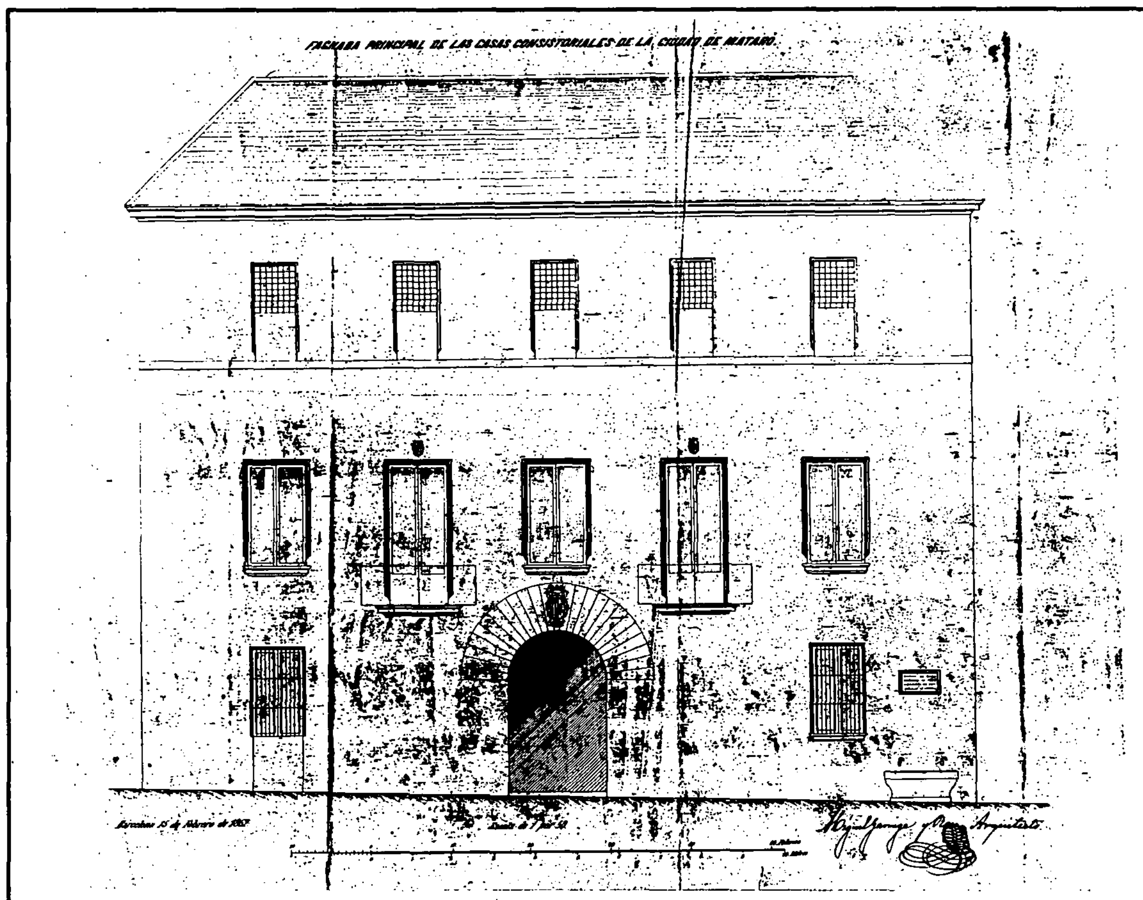
En aquest context, sorgiren esdeveniments destacats: el 28 d'octubre de 1848 s'inaugurà el primer ferrocarril espanyol que va unir, precisament, Barcelona amb Mataró, i el 1865 es celebrà la I Exposició Industrial i Agrícola.

Per tot això, aquesta ciutat, com també la Barcelona d'aquells anys, començà a experimentar diverses transformacions urbanístiques i lluità igualment per la consecució d'un veritable pla d'ampliació, que no va poder aconseguir fins al 1878, quan l'enginyer Melcior de Palau i l'arquitecte Emili Cabañes realitzaren el seu *Proyecto de rectificación y ensanche de la ciudad de Mataró* (2), que aprovà la Reial Ordre del 23 de juliol de 1887 (3).

Uns altres fets permeten relacionar les reformes efectuades a Mataró amb les practicades a Barcelona. Així, el 1846, quan s'estava portant a terme la millora i l'ampliació del cementiri barceloní del Poble Nou -inaugurat el 1819-, s'inicià l'edificació del cementiri mataroní a la finca dels P.P. Caputxins, que havia adquirit la Junta d'Obres de Santa Maria dos anys abans, i integrava l'antiga necròpoli erigida el 1818 a la part alta de l'esmentat convent (4). A la vegada, el 1858, any que es convocà el concurs per a la realització de la façana principal de la catedral de Barcelona, començà a gestionar-se la de l'església de Santa Maria, que va dissenyar Josep Simó i Fontcuberta i es va fer entre 1861 i 1864 (5).

Per altra part, el comentat desenvolupament que anà adquirint Mataró a partir de la segona meitat del segle XIX, va determinar la necessitat de modificar les Cases Consistorials, allotjades a l'edifici que ja en el segle XVI era hospital i havia reformat Jaume Vendrell, el 1635, d'acord amb l'estil renaixentista.

D'aquesta manera, el 1867 s'encarregà la restauració de l'esmentada construcció a l'arquitecte Miquel Garriga i Roca - molt vinculat a la nostra ciutat (6)-, el qual la va especificar en

Façana de la Casa de la Ciutat de Mataró abans de la reforma de 1867.
Arxiu Municipal de Mataró.

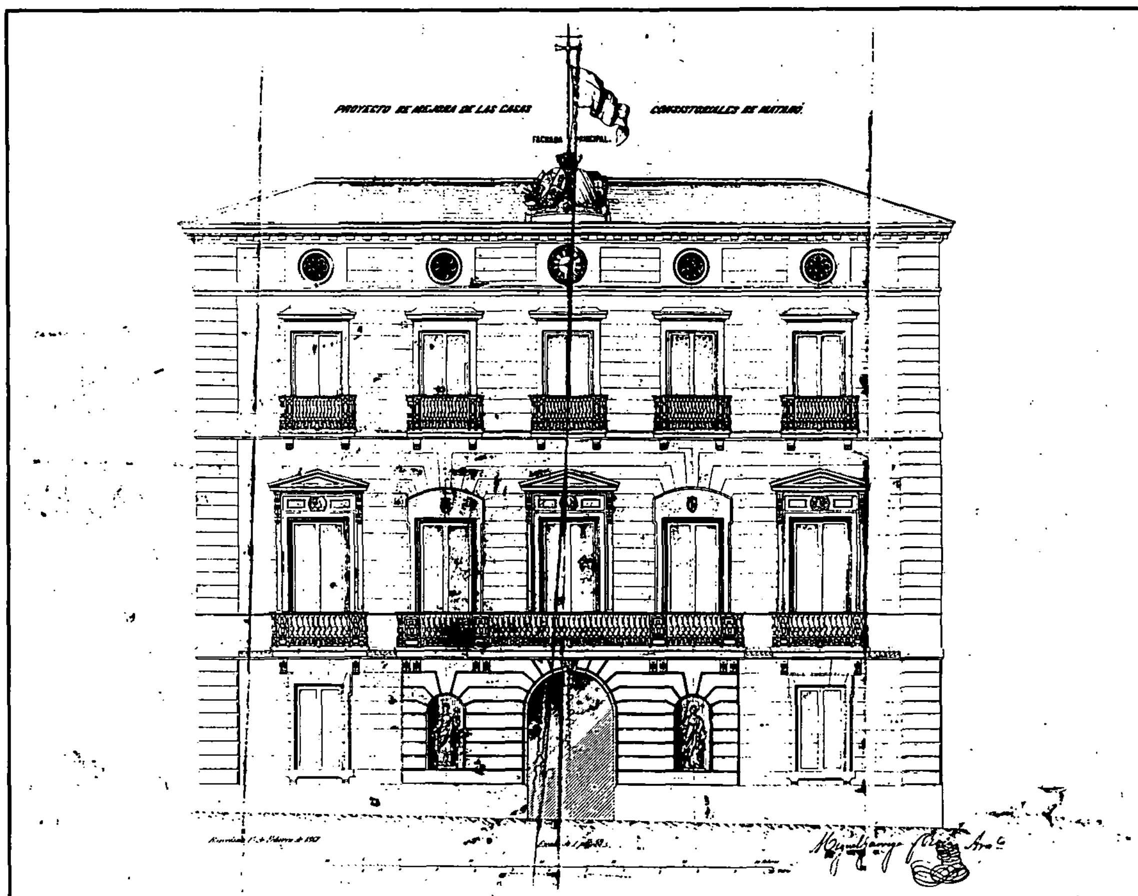
una sèrie de plànols -relatius a la façana principal de l'edifici tal i com estava abans d'emprendre aquestes obres; dos models del nou davant, planta baixa, planta del pis noble i secció- que presentà a l'aprovació de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts de Barcelona.

El primitiu davant (fig. 1), que ja havia estat ampliat cap al costat esquerre quan es va emprendre aquesta reforma, s'estructurava en planta baixa, superior i una àmplia golfa. En els baixos, entre dues finestres amb llinda, es trobava l'entrada principal, resolta en forma d'arc de mig punt i coronada, sobre la clau, amb l'escut de la ciutat. El primer pis presentava cinc buits amb llinda, intercalant-se els dos balcons entre les tres finestres, que ocupaven cada un dels laterals i el centre. Sobre el balcó de l'esquerra se situava l'escut de Barcelona i sobre el de la dreta el de Mataró. La golfa portava cinc finestres amb llinda, iguals entre elles i distribuïdes harmònicament amb les obertures de les plantes inferiors, mantenint-se l'equilibri componible del conjunt, que es cobriria amb un sostre inclinat a dues vessants.

La modificació de la façana -en la qual Garriga va perseguir *bajo el pie forzado de la parte antigua que queda y de la moderna improvisada con motivo de su estado ruinoso, darle una decoración característica y propia de su alto destino* (7)- es va centrar a afegir una sèrie d'elements que li donessin grandiositat i caràcter, sense variar l'estructura general ni les dimensions de la primitiva.

L'arquitecte va elaborar dues propostes del nou davant, bastant similars entre si quant a disposició i ornamentació general, encara que la núm. 2 (fig. 3) fos una mica més sòbria i simple que la núm. 1 (fig. 2).

Així, a la planta baixa conservà, en els dos projectes, el portal d'entrada i les finestres amb llinda dels costats, però va obrir unes fornícules, destinades a contenir estàtues, que delimitarien la porta d'accés i vindrien a constituir amb aquesta porta un cos que es pretenia diferenciar de la resta mitjançant un marcat mur de carreus bocellats. En conseqüència, la zona inferior de la façana de

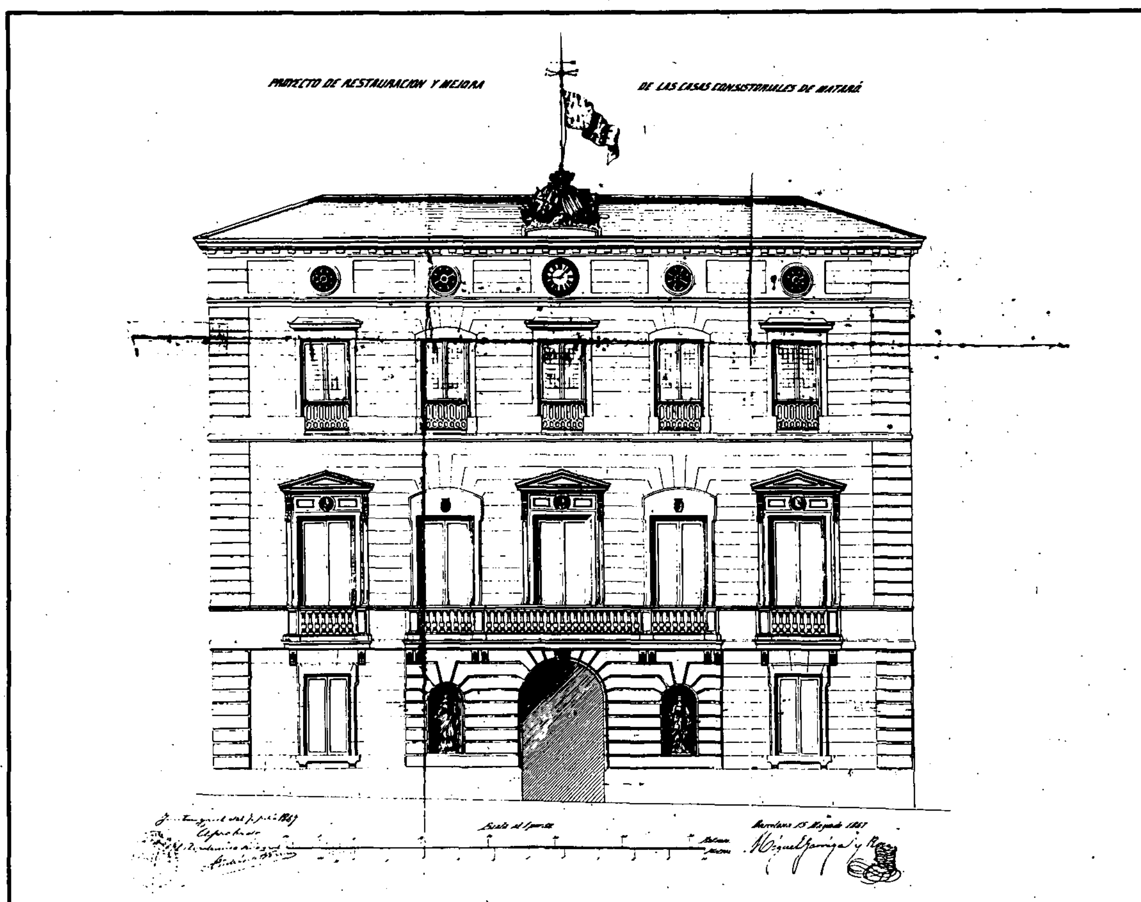
Disseny de façana núm. 1.
Arxiu Municipal de Mataró.

l'ajuntament barceloní sobre la plaça de Sant Jaume -que projectà Josep Mas i Vila i que s'acabà el 1847- pesà a l'hora de resoldre aquesta part del de Mataró, encara que en aquella les fornícules continguessin escultures al.lusives a personatges relacionats amb la història de Barcelona (Jaume I i Joan Fiveller) i en aquesta -com en les Cases Consistorials de Masnou, que dissenyà el mateix Garriga el 1845- referents a la Prudència i a la Justícia.

Quant al primer pis, quasi idèntic en les dues propostes, va mantenir el nombre de buits inicials (cinc), però els tranformà en balcons i unificà, possiblement per inspiració de l'exemple de la Llotja barcelonina, els tres centrals mitjançant balustrada correguda, a la vegada que els coronà tots amb frontons, alternant els triangulars amb els semicirculars, com en els de la façana principal del Palau de la Generalitat del mateix nivell. També aprofità els escuts d'armes de Barcelona i de Mataró, que ja s'ubicaven sobre dos d'aquests balcons en la façana antiga, i va inserir en les llindes dels tres restants medallons esculpits amb els bustos-retrats de tres mataronins il.lustres: *l'arquebisbe Jaume Creus (1760-1825), Antonio Puigblanch (1775-1840) i Damià Campeny (1875-1855), símbols de les virtuts religioses, literàries i artístiques* (8).

Les cinc obertures de la segona planta es transformarien també en balcons. Aquests balcons tindrien sortida i es cobririen amb trencaaigües triangulars en el disseny núm. 1, i en el núm. 2 s'alternarien amb els semicirculars, com en el pis inferior, i no tindrien voladís, d'acord amb el model d'arrelament català que veiem en el barceloní edifici de la Corona d'Aragó.

Finalment, la teulada s'inclinaria, igual que en la primitiva construcció, a dues vessants; però Miquel Garriga preveia reduir la seva alçada per permetre una golfa, la qual presentaria, en els seus dos projectes, quatre obertures de ventilació circulars, concebudes a manera de rosetes i amb motius lobulats a l'interior. En el centre d'aquests buits es posaria un rellotge d'esfera també rodona, i coronant el frontís s'ubicarien els escuts de Ca-

Disseny de façana núm. 2.
Arxiu Municipal de Mataró.

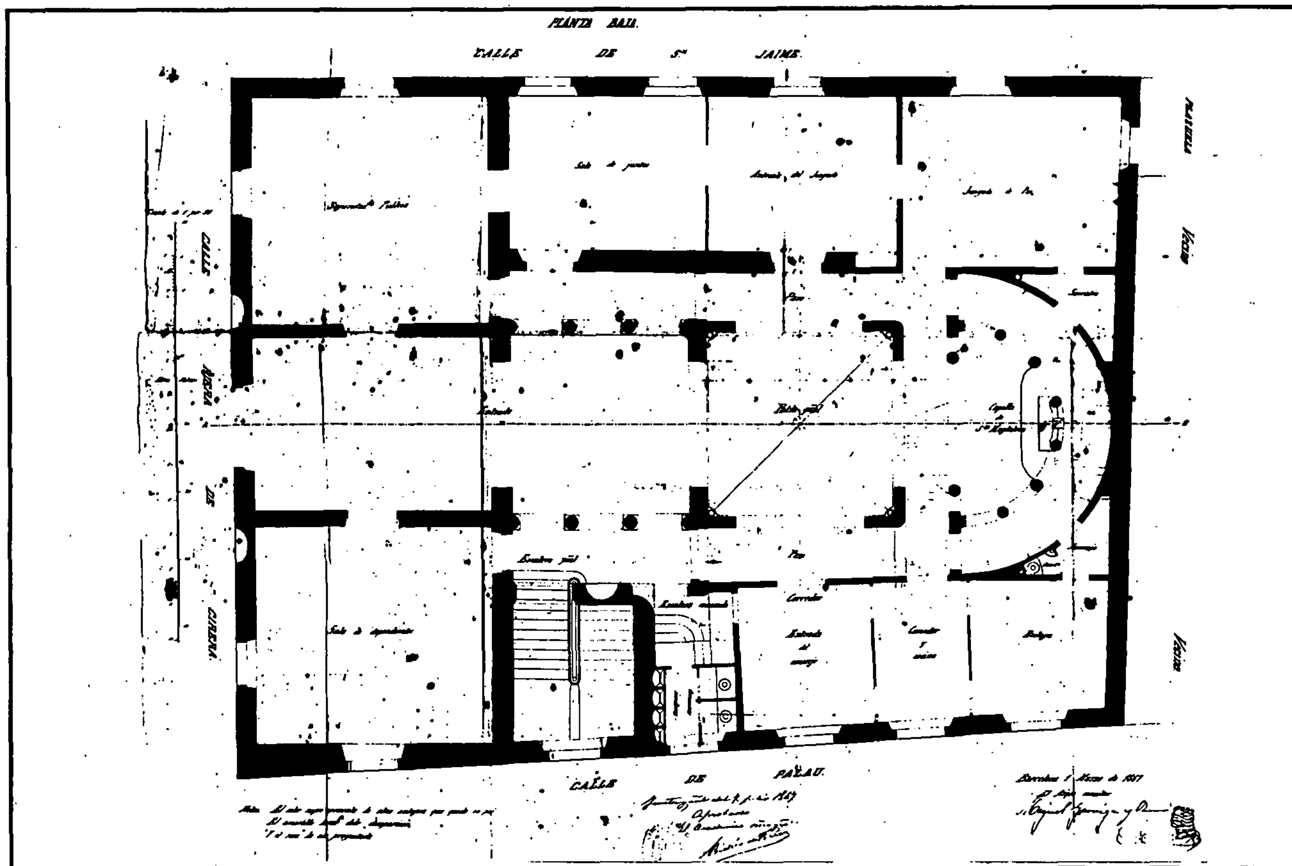
talunya i d'Espanya -aixecats enmig dels atributs de l'Agricultura, el Comerç, la Indústria i les Arts- i rematats per la corona reial, de la qual arrencaria un parallamps -que serviria a la vegada de pal a la bandera- acabat en un penell.

L'interior de l'edifici s'havia de modificar igualment, però l'arquitecte es veié, en aquest cas, condicionat per una sèrie de parets mestres que no es podien enderrocar. Amb tot, a la planta baixa (fig. 4) va proposar de traslladar al fons de la crugia l'antiga capella de Santa Magdalena -record de quan la casa era l'hospital del mateix nom- i obrir un pati central vidrat -freqüent en aquest tipus de construccions (9) i d'acord amb les idees higienistes del moment- que permetés la ventilació i la lluminositat de les habitacions interiors. A més, es reformaria l'escala principal i la secundària, *terminándose ambas en la azotea y dándose mejor distribución al grupo de letrinas de cada piso* (10), i es tornarien a distribuir, de forma més racional, les diverses dependències (Seguretat Pública, Sala de Juntes, Jutjat de Pau i Avantsala), dotant-les d'entrades pròpies.

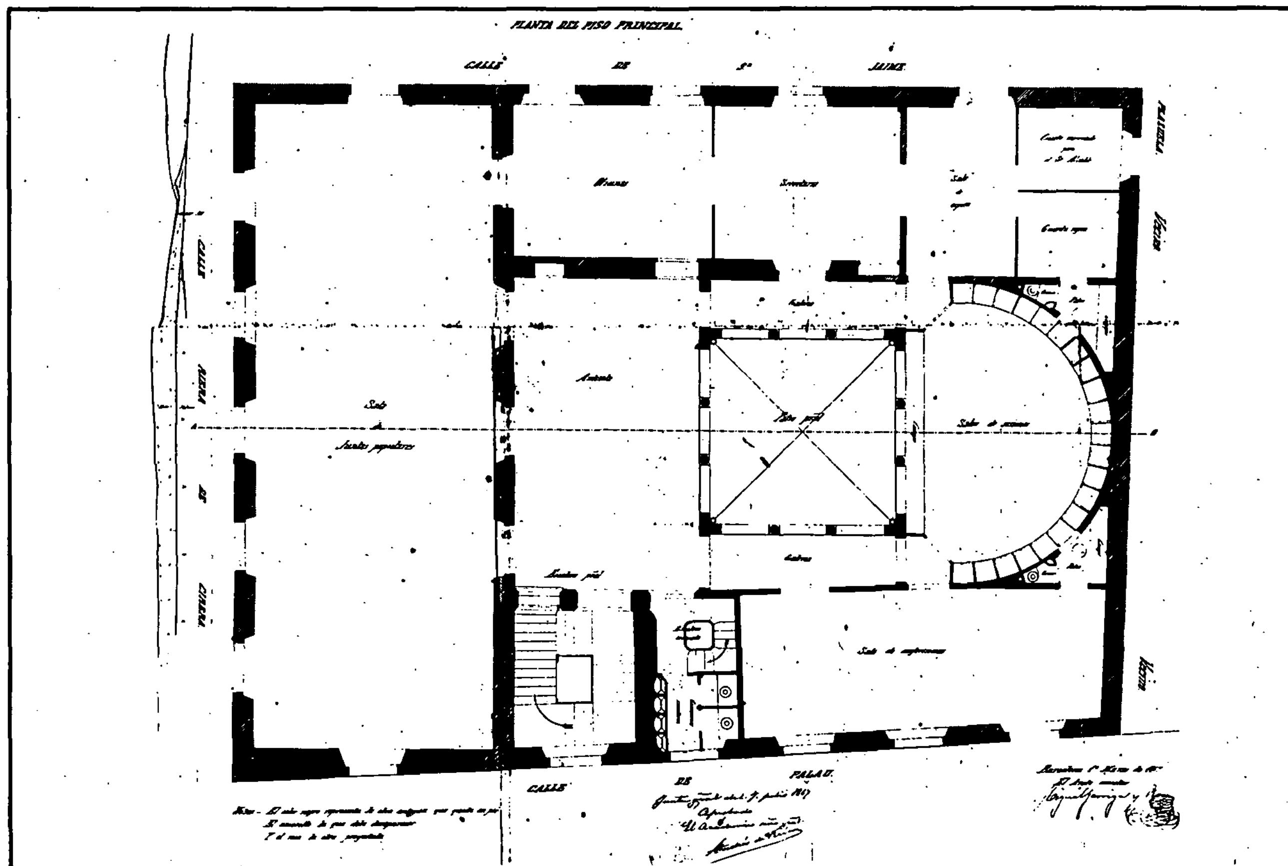
El primer pis (fig. 5), al qual s'aniria per l'escala situada a la dreta, tindria les sales principals (de Juntes Populars, de Conferències, de Sessions, etc.) que, després d'enderrocar algunes parets, resultarien més espaioses i regulars. D'aquesta manera, aquest pis, com era habitual i passava també a l'ajuntament de Barcelona, seria la planta noble del conjunt i, segons evidencia el plànol de secció (fig. 6), tindria, per això, més alçada.

Les obres previstes, que aprovà l'Acadèmia Provincial de Belles Arts de Barcelona el 7 de juliol de 1867 (11), es van fer amb rapidesa. La façana principal es féu d'acord amb el model núm. 2 i es manté actualment (fig. 7) amb poques variacions respecte al projecte descrit (12). Les estàtues de l'entrada, les va realitzar Josep Anicet Santigosa el 1876 (13).

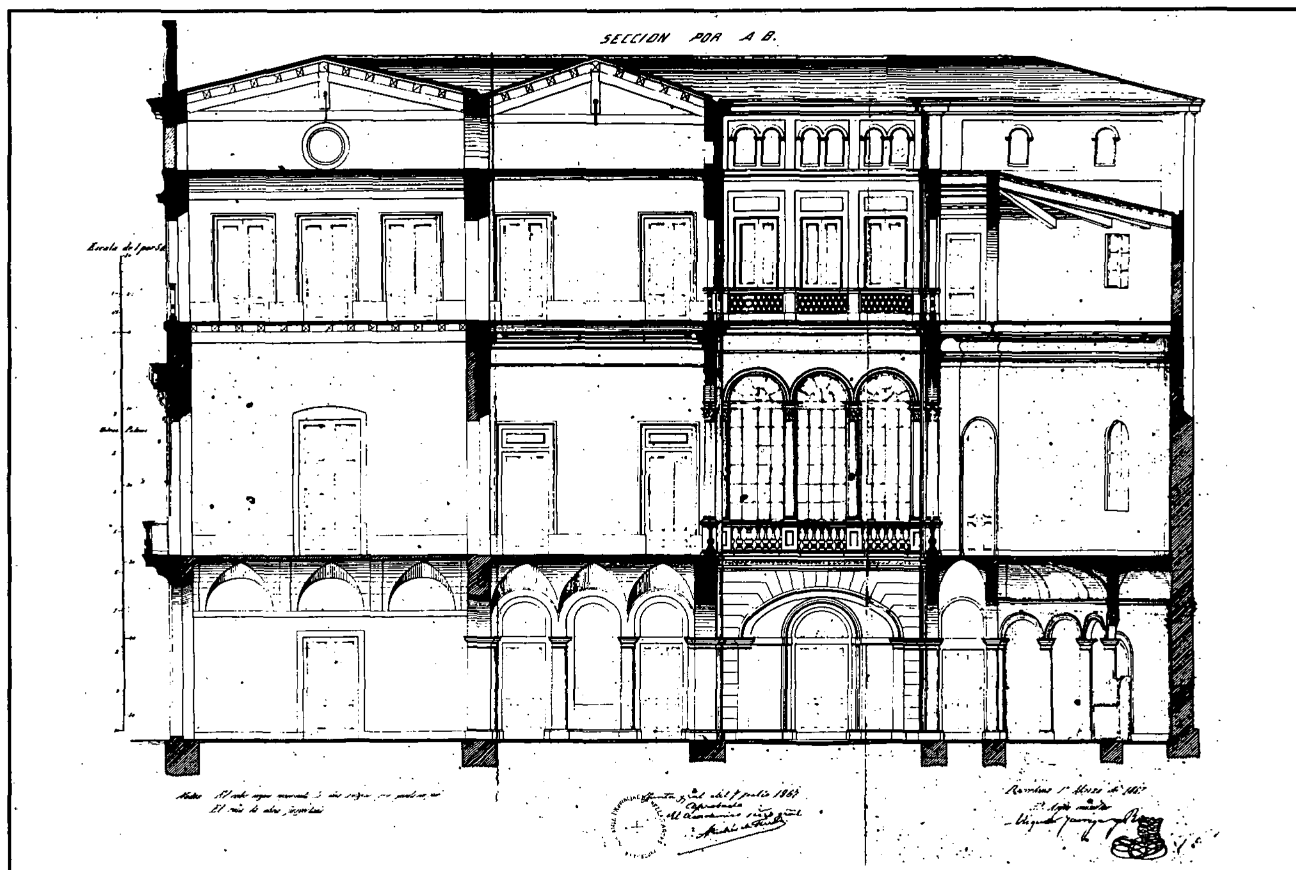
En definitiva, l'ajuntament de Mataró és un edifici sever, simple i harmoniós, concebut d'acord amb les lleis de la geometria, la proporció i la mida, que reflecteix la formació acadèmica de

Planta baixa. Arxiu Municipal de Mataró.

Planta primer pis. Arxiu Municipal de Mataró.

Secció. Arxiu Municipal de Mataró.

Façana actual de la Casa de la Ciutat abans de la darrera restauració. Arxiu Municipal de Mataró.

l'arquitecte que dissenyà la seva reforma el 1867. La façana principal segueix fidelment el model adoptat al segle XIX per a aquest tipus de construccions, i resulta pròxima tant a la de la Casa de la Ciutat de Barcelona, sobre la plaça de Sant Jaume i convertida en un exemple a seguir aleshores en les de les posteriors Cases Consistorials, com a la d'altres obres barcelonines que havien marcat una fita en el classicisme.

Tot això evidencia el fet que Mataró mirava cap a Barcelona a l'hora de reformar els seus edificis o experimentar altres transformacions arquitectòniques i urbanístiques.

Glòria Camarero

NOTES.

1.- AA.VV. *Mataró*. Consell Municipal del Patrimoni Arquitectònic. Ajuntament de Mataró. Mataró, 1981.

2.- Vid. PALAU, M. de; CABAÑES, E. *Memoria descriptiva del proyecto de rectificación y ensanche de la ciudad de Mataró*. Mataró, 3 de novembre de 1878. Manuscrit a l'Arxiu Municipal de Mataró.

3.- *Gaceta de Madrid*. 2 d'agost de 1887. Acords Ajuntament de Mataró. 4 d'agost de 1887. Foli 253.

4.- Vid. SALICRÚ i PUIG, M. *Els cementiris de Mataró*. A *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*. Núm. 13. Mataró, abril de 1982. Pàgs. 18-23.

5.- Vid. ALCOLEA, S. *La façana de l'església de Santa Maria de Mataró*. A *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*. Núm. 21. Mataró, desembre de 1984. Pàgs. 27-30.

6.- A Mataró projectà una font a la plaça del Rei, avui plaça de Santa Maria (1840) i dues més a la platja (1845 i 1850); la nau de les peixateries (1841); les carnisseries de la plaça de Sant Cristòfol (1842); una presó al solar de l'ex-convent dels Carmelites Descalços, incloent casa de correcció i de beneficència (1843); la casa-fàbrica d'en Pere Gallifa a la Baixada de les Escaletes (1844); l'estructuració general del cementiri (1846-1852); el panteó de la família Andreu en aquest cementiri (1853); la reforma del carrer Pujol (1867) ...

7.- GARRIGA i ROCA, M. *Memoria descriptiva del proyecto de restauración y mejora de las Casas Consistoriales de la ciudad de Mataró*. Barcelona, 15 de maig de 1867. Pàg. 4. Manuscrit a l'Arxiu Municipal de Mataró. Leg. 222.

8.- LLOVET, J. *La ciutat de Mataró*. Barcelona, 1959-1961. Vol. II, pàg. 186.

9.- Vid. COLL i MIRABENT, I. *L'historicisme i l'eclecticisme en l'arquitectura del segle XIX, llur interpretació a Sitges per Salvador Vinyals*. A *Butlletí del Grup d'Estudis Sitgetans*. Núm. 29. Sitges. agost de 1984.

10.- GARRIGA i ROCA, M. *Memoria descriptiva del proyecto de restauración y mejora de las Casas Consistoriales de la ciudad de Mataró*. Barcelona, 15 de maig de 1867. Pàg. 2. Manuscrit a l'Arxiu Municipal de Mataró. Leg. 222.

11.- *Libro de Actas de la Junta General*. Acadèmia Provincial de Belles Arts. Barcelona. Sessió del 7 de juliol de 1867. Foli 18.

12.- Les diferències que s'aprecien es limiten bàsicament al fet que les balustrades de pedra dels buits del pis segon i primer són avui iguals, i que s'han col.locat tres pals sobre el balcó principal per suportar les banderes, quedant inutilitzats per a aquesta finalitat els plantejats inicialment, que es mantenen en el frontís.

13.- Josep Anicet Santigosa (1823-1895), col.laborà en les escultures de la font de la plaça del Palau de Barcelona i en les de l'últim gran monument barceloní del romanticisme, la columna de Galzeran Marquet de la plaça de Medinaceli. A més, dissenyà nombrosos aplics decoratius de terracota per a les façanes de les cases de pisos barcelonins de tipus isabelí. A Mataró va fer també les escultures de la façana de la basílica de Santa Maria.

Les característiques escultòriques del retaule del Roser, de Santa Maria, van ésser estudiades als nostres FULLS/30 per la Dra. Aurora Pérez Santamaria, que ens presenta tot seguit la interpretació iconogràfica del retaule, complement necessari per fer-ne una valoració total.

ICONOGRAFIA DEL RETAULE DE LA MARE DE DÉU DEL ROSER DE SANTA MARIA DE MATARÓ

La iconografia del retaule mataroní del Roser s'inscriu dins del corrent propi de la seva època, manifestat en retaules i gravats dedicats a aquesta advocació, que es varen influir mútuament, i que eren promoguts pels dominics. A Catalunya, especialment, aquesta influència es feia sentir des del convent de Santa Caterina màrtir, de Barcelona, propi d'aquell orde. Podem seguir l'evolució del corrent des de l'origen (finals del segle XV), fins a les darreries (fi del segle XVIII) (1).

Creiem que en el retaule de la Mare de Déu del Roser de Santa Maria de Mataró, la titular és una figura destacable, no sols des del punt de vista artístic, sinó també des de l'iconogràfic, al qual ens referirem tot seguit.

La Verge sosté a la mà dreta, a més del rosari, un pomell de roses. Trobem sovint el ram de roses en les Verges dels gravats, encara que certament poques vegades a les darreries del segle XVII. En canvi, als retaules és excepcional. I, a més, la túnica que vesteix la Mare de Déu es nua a la cintura amb una rosa.

Però els àngels de les portes del sòcol també porten rams de roses; i en la part central del sòcol, l'escut de la Confraria, sostingut per uns angelets, té tres roses en el seu camp.

La rosa, doncs, símbol per excel.lència de l'advocació del Roser, es troba representada de manera molt àmplia en el retaule de Mataró. La rosa simbolitza pudor, modèstia i virginitat. La corona de roses (rosari) que la Mare de Déu, segons la tradició, posà sobre el cap del cavaller de Colònia, enllaça amb els inicis de la devoció al rosari. Podia ésser de roses o de denes, però als primers gravats,

Imatge de la Mare de Déu.
Retaule del Roser. Santa Maria de Mataró.

els de les darreries del gòtic, i fins al segle XVII, és amb molta freqüència, de roses. Després les roses aniran desapareixent i més encara als retaules on, com ja hem assenyalat, gairebé no n'hi va haver (2).

Per què, doncs, aquesta important presència de les roses al retaule de Mataró, contractat el 1690, és a dir, a les acaballes del segle XVII?.

La Verge del vell retaule de la Mare de Déu del Roser d'Arenys portava també a la mà un pomell. El retaule va ésser esculpit abans que el de Mataró, i, per tant, aquí es devia conèixer (3).

Però, com es poden explicar la rosa a la cintura de la Verge i els rams que porten els àngels del sòcol?. És possible que algun gravat anterior inspirés, en aquest sentit, els escultors.

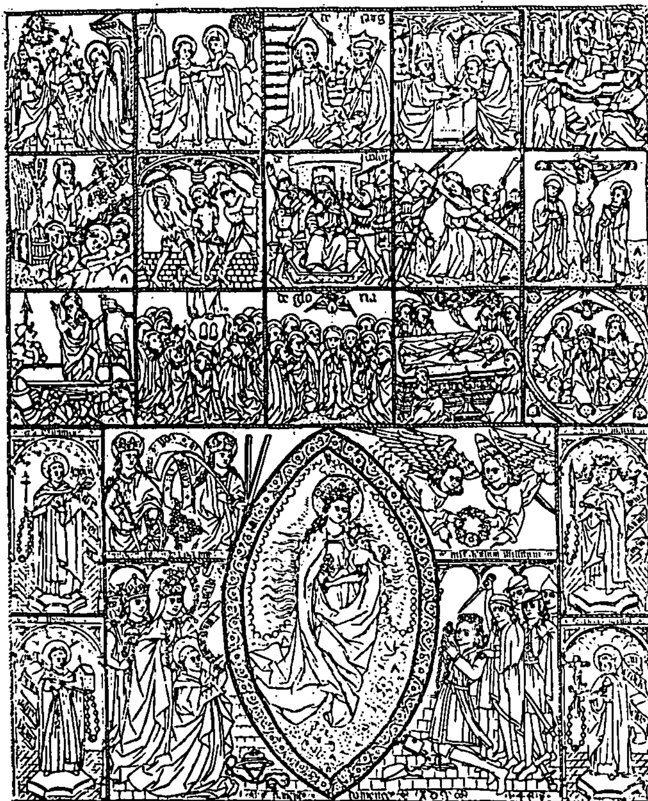
L'escut de la Confraria té tres roses al camp. Els escuts de les confraries del Roser acostumen a tenir a vegades una rosa (retaule de Tiana), però d'altres també tres (retaule del Sant Esperit de Terrassa), i la raó és òbvia, ja que és el símbol per excel.lència d'aquesta advocació de Maria.

La Mare de Déu del Roser porta corona i té nimbe radiat amb dotze estrelles. Corona i nimbe porten les Mare de Déu del Roser de les darreries del gòtic, com la del gravat de fra Francesc Domènech.

Ja trobem les dotze estrelles als retaules de Pujol (com, per exemple, el retaule de la catedral de Barcelona) i en les Verges dels gravats contemporanis (com el gravat d'Abadal de 1670).

Dotze estrelles porta la dona apocalíptica: *I es va veure un gran prodigi al cel: una dona vestida del sol, amb la lluna sota els peus, i sobre el cap una corona de dotze estrelles* (4).

Com assenyala Trens, els autors eclesiàstics identifiquen aquesta dona amb una personificació de Maria (5) i, encara que la major part dels símbols amb els quals l'Apocalipsi la descriu passaran a la Immaculada, altres advocacions, com la del Roser, n'incorporaran algun, com les dotze estrelles, les quals, com indica Trens, segons els autors místics, simbolitzen les dotze tribus d'Israel o potser també els dotze apòstols (6).

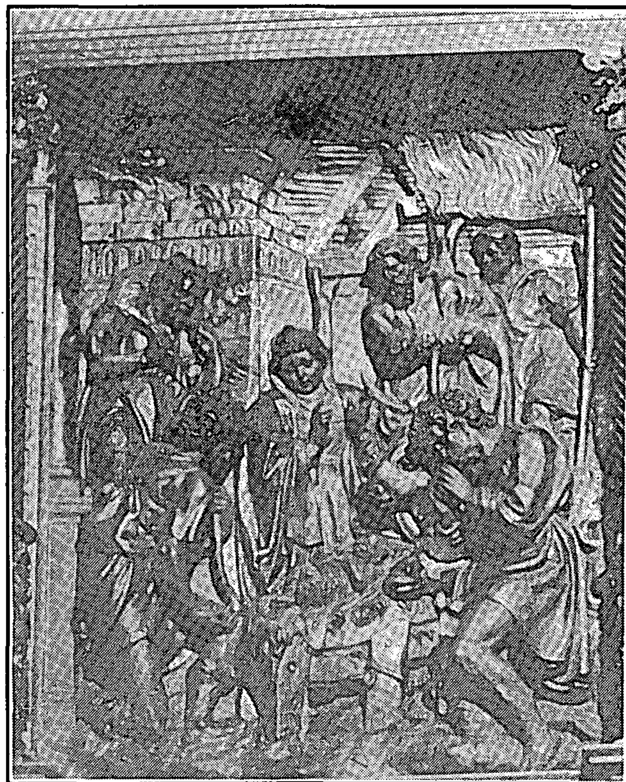

La Mare de Déu del Roser.
Gravat de Fra Francesc Domènech.

La Mare de Déu del Roser.
Gravat d'Abadal (1670).

L'adoració dels pastors.
Retaule del Roser. Catedral de Barcelona.

L'adoració dels pastors. Retaule de Sarrià.

La volta de la fornícula que alberga la imatge titular vol representar el món celestial, pintada de color blau, amb àngels i amb l'Esperit Sant al damunt, situat sobre el cap de Maria. Probablement per influència dels gravats contemporanis del segle XVII. Així ho veiem al gravat d'Abadal.

El retaule de Mataró no incorpora ni sant Domingo de Guzmán, ni santa Caterina de Siena, agenollats, rebent el rosari, a banda i banda de la imatge de la Mare de Déu, com és bastant habitual (7). Però sant Domingo de Guzmán, fundador de l'orde que donà impuls a la devoció del rosari, no hi manca pas. És a l'àtic, a la banda de l'Evangeli. A la banda de l'Epístola, un altre dominic, sant Ramon de Penyafort, el sant de santa Caterina màrtir, convent que tanta influència va tenir a Catalunya, com ja hem assenyalat. Ambdós són clarament identificables perquè porten atributs ben representatius; sant Domingo, la creu de doble travesser i sant Ramon, la clau de penitenciari.

Pel que fa als misteris del Rosari hi són els quinze i, de baix a dalt, la distribució és la següent: dolor, goig i glòria. Aquesta ordenació s'imposà vers la meitat del segle XVII (com a exemple podem esmentar els retaules del Roser de Manresa i

L'adoració dels pastors.
Retaule del Roser. Santa Maria de Mataró.

Castellfollit del Boix), encara que a l'àtic es mantenia el Calvari, tradició que venia del gòtic i que poques vegades es trencà, com va fer Pujol en tres dels seus quatre retaules del Roser. Si bé en dos

d'aquests retaules de Pujol -el de la catedral de Barcelona i el d'Arenys- podem argumentar que només tenen part dels misteris i que precisament el Calvari és un dels que hi manquen, l'argument no és vàlid per al retaule de l'església del Sant Esperit de Terrassa, que té els quinze misteris, que a més és el primer dels retaules del Roser que Pujol esculpí (8) i que, com els abans esmentats, té a l'àtic la Coronació de Maria.

Ara bé, a les darreries del segle XVII acaba aquesta tradició iconogràfica i el Calvari se situa al bancal, conjuntament amb la resta dels misteris de dolor. I a l'àtic tindrem la Coronació de Maria, el misteri de màxima exaltació mariana. El retaule mataroní respon a aquesta distribució iconogràfica.

Però el Calvari vol destacar-se d'entre tots els misteris de dolor i per això es col.loca al carrer central, alterant així la successió temporal. En les representacions anteriors a la fi del segle XVII, quan el Calvari era situat -excepcionalment- de manera conjunta amb els altres misteris de dolor (per exemple el gravat de fra Domènech o al retaule de Pujol de Terrassa), es trobava al cinquè lloc (costat de l'Epístola), ja que es seguia un rigorós ordre cronològic.

El Calvari del retaule mataroní no respon, iconogràficament, al model preferit al segle XVII, que representa només el Crist o bé el Crist, Maria i sant Joan. S'hi troben, a més, la Magdalena i els dos lladres. L'escena, que té més personatges, és d'un evident dramatisme (9).

Al primer cos es troben els misteris de goig, excepte el cinquè -Jesús amb els doctors- que és situat al bancal damunt el Calvari, és a dir, sota la fornícula de la Mare de Déu. És una bona solució, ja que el primer cos només té espai per a quatre misteris, a causa de la presència de la Mare de Déu del Roser al carrer central.

Dintre dels misteris de goig, el de l'Anunciació és el que incorpora el món sobrenatural en un espai més ampli. Gran part de la cambra de Maria, la presència de Déu Pare, de l'Esperit Sant, de l'arcàngel Gabriel i l'enorme massa de núvols en la qual són suspesos. Respon iconogràficament a les directrius del Concili de Trento, com ja vèiem des de les Anunciacions de Pujol (10). I, sens dubte, el misteri de l'Anunciació que Pujol esculpí al retaule de la Mare de Déu del Roser d'Arenys va influir en els escultors mataronins, tot i que aquests últims van accentuar més que el primer el món sobrenatural, perquè el retaule de Mataró era ja plenament barroc.

La influència de Pujol també s'aprecia al misteri de l'Adoració dels Pastors. La composició és un cercle al voltant del Nen Jesús, com en les Adoracions d'aquest escultor. Maria i Josep, estan agenollats i inclinats vers al Nen, com al retaule de la catedral de Barcelona. També trobem el pastor amb el xai damunt les espatlles al retaule de Sarrià i al mateix lloc de la composició. Un dels pastors es descobreix quan entra; també un ho fa a l'Adoració del retaule de l'església del Sant Esperit. I, finalment, també s'observa la influència del retaule d'Arenys en el registre celestial on, enmig de núvols, dos angelets sostenen el rètol amb el *Gloria in excelsis Deo* (11).

I aquesta Adoració de Mataró, a la vegada, va poder influir en el mateix misteri del retaule de la Mare de Déu del Roser d'Olot, obra de l'escultor de Vic, Pau Costa, encara que aquest és més barroc i, per tant, més efectista.

En el misteri de Jesús amb els doctors de la Llei, pot haver-hi influència del gravat de fra Domènech. Les arquitectures i la composició el recorden, amb les diferències evidents que hi ha entre una obra gòtica i una de barroca. Força més espai en aquesta última, la qual cosa permet de col.locar-hi més personatges.

En els misteris de glòria, que es troben al segon cos, llevat de la Coronació, que com ja hem indicat ha passat a l'àtic, hi ha una altra possible influència del gravat de fra Domènech. Es tracta de les petjades dels peus de Crist a la muntanya de les Oliveres en el misteri de la Resurrecció.

Però, als misteris de glòria, hi destaca sobretot l'èmfasi que es dóna al trànsit de Maria de la terra al cel, ja que se li dediquen dos relleus; un d'ells plasma la Dormició de la Verge i a l'altre l'Assumpció al cel. Aquest se situa al carrer central, sota la Coronació, per la qual cosa té prioritat. I novament s'altera, com als misteris de dolor, l'ordre cronològic, per situar a les caselles més visibles els tres misteris marians i destacar especialment el de l'Assumpció.

Altres retaules marians hispànics tenen també a la vegada la Dormició i l'Assumpció. Però dels catalans que vàrem seleccionar per a l'estudi de l'evolució iconogràfica dels retaules del Roser, el de Mataró és l'únic que les incorpora totes dues (12). La resta representa solament l'Assumpció. El gravat de fra Domènech només la Dormició. Però no podem excloure que totes dues fossin representades també en algun altre retaule del Roser desaparegut. Almenys hi eren en un retaule no dedicat al Roser, però sí a la Verge, el de la Mare de Déu de la Gleva, obra de Pau Sunyer, en el qual es plasmen, en els sis relleus que té, dues escenes de la vida de Maria i quatre misteris. Al costat de l'Epístola, de baix a dalt, s'hi trobaven la Dormició, l'Assumpció i la Coronació (13).

La Dormició de la Mare de Déu.
Juan de Juni. Catedral de Valladolid.

L'Assumpció de la Mare de Déu.
Juan de Juni. Catedral de Valladolid.

Pel que fa aquest misteri, en les dues fases, Dormició i Assumpció, els teòlegs postconciliars són molt reservats. Mâle recull el parer de Sandinus molt estès en l'Església que, a la vegada, es basa en l'autoritat de Baronius: *Sur la mort de la Vierge nous n'avons rien qui ait de l'autorité, car le récit, qui fait rassembler les apôtres autour d'elle à Jerusalem, est, comme l'a dit Baronius avec raison, entièrement apocryphe... Nous ne savons rien non plus de son Assomption, mais elle a été prédite par l'Apocalypse qui parle de la femme s'élevant du désert avec des ailes d'aigle* (14).

Però enfront d'erudits i teòlegs, en el moment que els protestants ataquen el culte marià amb virulència, els ordes religiosos opten per mantenir la tradició i relaten la Dormició i l'Assumpció de la Verge segons la Llegenda Daurada. Els ordes i els fidels catòlics desitgen de veure representat aquest misteri. I això explica que els artistes seguissin la tradició (15).

Aquesta doble representació del misteri en el retaule mataroní ha estat estudiada també per Soler i Fonrodona, que destaca el fet que la Dormició es plasma tal i com la descriu el dominic G. Taix (16). A més volem afegir que el fet que dos àngels i un apòstol portin ciris entronca amb la tradició medieval (17).

La Dormició de la Mare de Déu (Antoni Riera) Retaule del Roser. Santa Maria de Mataró. (Foto Toni Canal).

A la Dormició és particularment interessant el contrast entre els dos registres inferior i superior. Generalment, els artistes plasmen amb extraordinari recolliment aquesta escena, i així és fet en el registre inferior, però en el superior, dos angelets toquen joiosos instruments musicals, amb la qual cosa es vol manifestar l'alegria que origina la imminent arribada de Maria al cel. Constitueix, a més, la nota barroca d'aquesta escena, iconogràficament tan tradicional.

Al retaule de la Gleva també hi ha el món celestial al registre superior de la Dormició. Però són petits caps d'àngels enmig de núvols i només un angelet és de cos sencer, el que es disposa a col.locar una corona de flors al cap de Maria postrada al llit. El paper dels angelets és, doncs, ben diferent en un i altre relleu.

I si comparem l'escena mataronina amb la magistral Dormició del retaule castellà que és avui a la catedral de Valladolid, obra de Juni, veiem que no hi ha àngels. Aquest relleu, on trobem Maria envoltada dels apòstols en una compacta, però equilibrada composició, com ha assenyalat Martín González, *está transido de paz* (18).

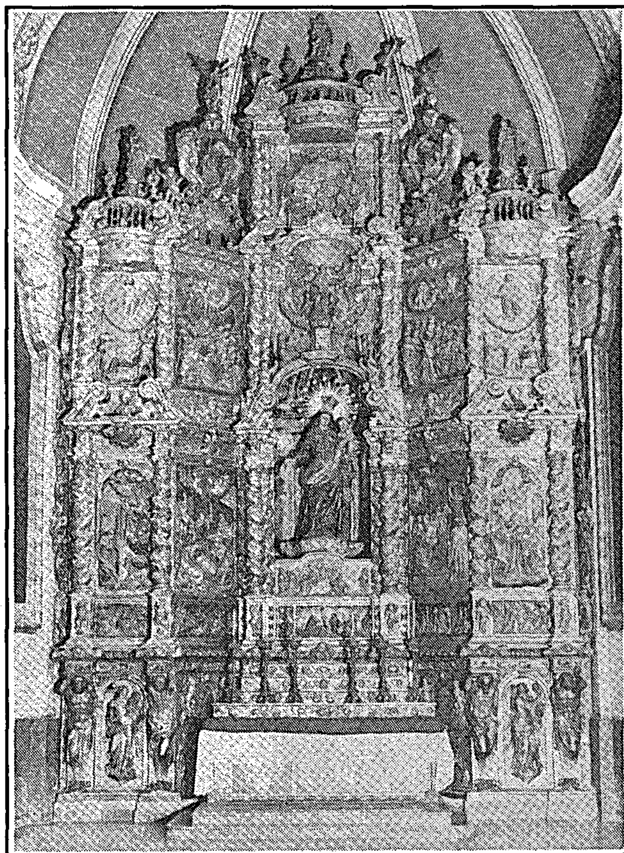

L'Assumpció de la Mare de Déu (Antoni Riera) Retaule del Roser. Santa Maria de Mataró. (Foto Toni Canal).

L'Assumpció es caracteritza per la joia. Diversos àngels ajuden Maria a pujar al cel i dos altres angelets, recolzats als extrems del semicercle de núvols que els envolta, toquen també instruments musicals. I els apòstols que eren al costat del llit a la Dormició, tornen a ser a l'Assumpció, al registre inferior, contemplant la pujada de Maria al cel.

I si tornem a comparar iconogràficament l'Assumpció mataronina amb la del retaule de Juni, veurem que en aquest els apòstols no hi són representats, Maria omple gairebé tot l'espai i els àngels que l'envolten l'ajuden a pujar.

Al misteri que presideix l'àtic, la Coronació, el Pare i el Fill, en presència de l'Esperit Sant,

Retaule del Roser.
Santa Maria de Mataró.

col.loquen a Maria la corona acompanyada del nimbe radiat i les dotze estrelles que també té la imatge titular.

Al retaule del Roser de Mataró, a més d'emfasitzar el pas de Maria de la terra al cel - qüestió a la qual hem fet àmplia referència- s'ha volgut, especialment, destacar la titular. La Mare de Déu del Roser és una imatge majestuosa, amb tots els atributs de la Coronació, amb el símbol per excel.lència, la rosa, destacada dins d'una fornícula, la volta de la qual simbolitza el Cel, des d'on Maria és il.luminada per l'Esperit Sant. Es troba tan exalçada que devia produir admiració als seus fidels devots, amb la finalitat, sens dubte, de contribuir a la devoció del rosari que Ella postula. Dos àngels trompeters, recolzats a les volutes de la volta de la fornícula de la Mare de Déu, ho pregonen. Novament amb música, però ara, per exaltar la devoció vers Maria.

Aurora Pérez Santamaria

NOTES.

1.- PÉREZ SANTAMARIA, Aurora: *Retablos catalanes de Nuestra Señora del Rosario.* B.S.A.A. 1988. Pàgs. 309-338.

2.- *De manera que, a partir del siglo XVII, la rosa en manos de la Virgen podemos casi asegurar que tiene un valor mucho más característico que las mismas cuentas del rosario. En el siglo XVI, especialmente durante el pontificado de San Pío V, y luego a raíz de la batalla de Lepanto, las cofradías del Rosario empezaron a propagarse rápidamente, y entonces las estatuas de la Virgen del Rosario presentaron constantemente la rosa o ramillete de rosas alusivas a las cofradías y a la piedad del mismo nombre. De este tipo de Vírgenes del Rosario conservamos magníficos ejemplos renacentistas y barrocos* (fig. 186).

TRENS, Manuel: *María. Iconografía de la Virgen en el arte español.* Plus-Ultra. Madrid, 1946; pàg. 299.

La figura 186 que Trens posa com a exemple és, precisament, la Verge del Roser de Santa Maria de Mataró. És a dir, considera que és l'habitual, quan per a nosaltres és excepció. Vegeu:

PÉREZ SANTAMARIA, Aurora: *Iconografía de Nuestra Señora del Rosario en Cataluña.* Boletín del Museo e Instituto Camón Aznar, XXXVII, 1989, pàgs. 121-142.

PÉREZ SANTAMARIA, Aurora: *Retablos catalanes de Nuestra Señora del Rosario.* B.S.A.A. 1988; pàg. 321.

3.- El retaule d'Arenys de Mar, obra de l'escultor Agustí Pujol, fou contractat el 1625. Desaparegut el 1936. PÉREZ SANTAMARIA, Aurora: *Op. cit.*, pàg. 318.

4.- Apoc., 12, 1.

5.- TRENS, Manuel: *Op. cit.*, pàg. 56.

6.- Ibídem, pàg. 64.

7.- Al Museu Arxiu de Santa Maria s'han trobat recentment unes fotografies del retaule en les quals, a banda i banda de la Mare de Déu del Roser, hi ha sant Domènec de Guzmán i santa Caterina de Siena. Indubtablement es tracta d'unes escultures afegides amb posterioritat. Per dues raons, la primera estilística, ja que no harmonitzen amb la resta i és ben palès que són posteriors. La segona és iconogràfica; no s'hauria esculpit sant Domènec a l'àtic si s'hagués volgut col.locar al costat de la Verge.

Creiem que s'hi podien haver posat, tot i no harmonitzant, pel gran nombre de retaules en els quals aquests sants eren agenollats als peus de la Verge rebent el rosari. Així, als membres de la Confraria del Roser de Mataró, els podia semblar més complet el seu retaule.

És molt probable que es traguessin durant la restauració del retaule que tingué lloc als anys 30.

8.- Entre els anys 1611-1616. Desaparegut el 1936. PÉREZ SANTAMARIA, Aurora: *Op. cit.*, pàg. 314.

9.- Com afirma Martín González: *El efecto emotivo se acentúa en algunos retablos con la inclusión de los dos ladrones.* MARTÍN GONZÁLEZ, J.J.: *Tipología e iconografía del retablo español del Renacimiento.* B.S.A.A., 1964, pàg. 9.

10.- PÉREZ SANTAMARIA, Aurora: *Op. cit.*, pàg. 316.
Vegeu també:MÂLE, E.: *L'art religieux du XVII siècle.* Colin, éd. París, 1984; pàgs. 200-201.

11.- La influència dels retaules del Roser de Pujol ha estat força àmplia geogràficament i llarga cronològicament. Com a causes més probables, el prestigi de Pujol entre els escultors i l'estreta relació dels clients (dominics i confraries del Roser), els quals tenien també les seves preferències.

Un altre exemple d'influència de Pujol en el mateix misteri de l'Adoració dels pastors, el trobem en el retaule de Sant Pere Màrtir de Manresa. El seu escultor, Joan Grau, per a la composició s'inspira principalment en el retaule de Sarrià, i també en el de la catedral de Barcelona, tot i que el registre celestial recorda més el del retaule de l'església del Sant Esperit de Terrassa.

Per altres influències de Pujol en els misteris del Rosari, vegeu:
PÉREZ SANTAMARIA, Aurora: *Op. cit.*, pàgs. 318-321.

12.- PÉREZ SANTAMARIA, Aurora: *Op. cit.*

13.- *Aquest retaule, destruït l'any 1936, ha pogut ésser reproduït gràcies a la munificència del Sr. Sanglas Alsina, que l'any 1941 en confià la direcció artística a l'arquitecte Josep M. Pericas i la part escultòrica a Camps Arnau, els quals acabaren la seva tasca l'any 1945.*
MARTINELL, Cèsar: *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya.* Ed. Alpha. Barcelona, 1961. Vol. II, pàg. 66.

14.- *Pel que fa a la mort de la Verge, no disposem de res que tingui autoritat, ja que el relat, que diu que es van reunir els apòstols al seu entorn, és, com ho ha assenyalat Baronius amb raó, totalment apòcrif...*
Tampoc sabem res de la seva Assumpció, però va ésser predita per l'Apocalipsi, que parla de la dona alçant-se del desert amb ales d'àguila (Ap., 12, 14).
MÂLE, E.: *Op. cit.*, pàg. 304
que pren la cita de:
SANDINUS: *Hist. familiae sacrae*, pàg. 383.

15.- MÂLE, E.: *Op. cit.*, pàg. 304.

16.- SOLER i FONRODONA, Rafael: *Notes a la iconografia del retaule del Roser de Santa Maria de Mataró.* Comunicació presentada a la V Sessió d'Estudis Mataronins. 7 de maig de 1988. M.A.S.M.-Patronat Municipal de Cultura. Mataró, 1989; pàg. 85.

17.- MÂLE, E.: *Op. cit.*, pàg. 304.

18.- MARTÍN GONZÁLEZ, J.J.: *Juan de Juni. Vida y obra.* Pub. Patronato Nacional de Museos. Madrid, 1974; pàg. 190.

DOCUMENTACIÓ

Els documents que tot seguit transcrivim pertanyen a la sèrie Arxiu del Rector, *Manuals dels Vicaris*.

El primer de tots és extret d'un petit manual de l'any 1759 -en realitat un expedient de vuit folis- del vicari Dr. Bonaventura Català (1). El document recull el testimoni del cavaller governador de Mataró Oroncio Betrela de Andrade (2), amb referència al tràmit de rectificació d'un cognom escrit en un registre de baptisme. És interessant per les noves dades biogràfiques del personatge que ens aporta.

Tots els altres corresponen al *Manuale Doctoris Michaelis Vinyals, Presbiteri et Vicarii presentis civitatis Mataronensis. Incipit anno 1766* (3). És un manual de 28 folis, que inclou diverses actes i certificacions. La primera anotació és del 1766 i la darreta correspon al 1772.

Els documents que publiquem fan referència a mariners que naveguen amb els xavechs de *Espanya*, a un comerciant mataroní a Los Àngeles, a un naufragi de pescadors de Mataró davant de Liorna, i a l'autorització de matrimoni d'Isabel Campusí, filla d'Isabel Campusí, viuda de Martí Campusí, procurador, *los dos naturals de la vila de Codolet, de la terra de Conflent, del Abadiat de Sant Miquel de Cuixà, orde de Sant Benet, en lo Bisbat d'Elna, Regne de Fransa*, il.lustratiu de relacions amb la Catalunya Nord, aleshores ja separada -més de cent anys- de la resta del Principat.

Les transcripcions segueixen en tot l'ortografia original, a excepció de lleugeres correccions, sobretot en les lletres majúscules, i amb incorporació de l'accentuació.

TESTIMONI DEL CAVALLER GOVERNADOR DE LA CIUTAT DE MATARÓ ORONZIO BETRELA DE ANDRADE, ORDENAT PEL SR. VICARI GENERAL DEL BISBAT DE BARCELONA, SOBRE EL COGNOM FAMILIAR D'ANTON DE SOMMA, SUBTINENT DEL REGIMENT DE CAVALLERIA D'EXTREMADURA, NATURAL DE MATARÓ, NASCUT EL 31 DE JULIOL DE 1726, I REGISTRAT COM A ANTON DE ZOMA.

Manual del Vicari Dr.Bonaventura Català
25 de maig de 1759
Folis 5 i 6
Arxiu del Rector
MASMM

Lo Il.lustre Senyor Don Oronsio Betrela y de Andrade, Cavallero Governador de la Ciutat de Mataró, testimoni nomenat per declarar sobre lo que conté la present súplica, personalment trobat en la casa de sa pròpia habitació, situada en lo carrer dit la Riera de Cirera, en dita ciutat de Mataró, de edat (segons ha dit ser) de setanta set a setanta vuyt anys, poch més o menos, ha prestat jurament a Déu Nostre Senyor, y a sos Sants quatre Evangelis, en ma y poder de mi, lo Vicari y Notari avall escrit, sobre una senyal de la Creu, en forma de dret, y ha promès baix dit jurament, dir veritat, y lo que sab, sobre lo que serà preguntat, y conté dita súplica.

Preguntat (y havent.li primerament llegit *verbo ad verbum* la súplica antecedent, y cerciorat plenament de tot lo que en ella se conté, y constia) si coneixia a Don Francisco de Somma o Zoma.

Dixit: Que ha conegut bé, y havia tingut molt tractat a Don Francisco de Somma, de Nació Napolità y, en consequència, Paysà y Patricio seu, per ser dit Declarant de la mateixa ciutat de Nàpols, de ahont és fill dit Don Francisco de Somma, y que li consta que fou capità del Regiment del Duch del Castell Dayrora, y desprès nomenat lo Regiment de Milà. Lo conegué, ell testimoni, después cadet de las Guàrdias de Corts, en la Companyia Italiana, y después capità de cavalleria del Regiment dit de Órdenes. Lo tractà y conegué en Perpinyà, ahont vivian junts en una mateixa casa, y después en Espanya, en diferents paratges, y per últim en Mataró, y que se recorda, y té ben present, que Donya Maria Maicas, consorte del dit Don Francisco de Somma, parí en temps que habitavan de quartel en la ja dita ciutat de Mataró, y que habitava en la mateixa casa que, ell Declarant, habita actualment y de present. Però que no té memòria,

o no se recorda, parís més de una vegada dita senyora, en tot lo temps que estigué en Mataró, pues se trobaba ja ell Declarant, a las horas, actual Governador en la mateixa ciutat de Mataró, y que esto fou lo any mil set cents vint y sis; y que per las rahons expressadas affirma y declara que lo appellido de dit Senyor, de qui parla la mencionada y antecedent súplica és Somma, y no Zoma, que sempre lo anomenà, ell testimoni, per appellido de Somma, que ha conegut sa família y que per casa de Somma se anomenava; y diu saber.ho, y axí constar.li, per ser Patricios com eran, y de un mateix País, y que té per cert és equivocat lo anomenar.lo ab appellido de Zoma, y que sab, y sempre ha ohit dir Don Francisco de Somma, y a la casa de ahont era fill, la casa de Somma, en Nàpols; que no sab, ni ha ohit dir lo contrari, y que si lo contrari del que té declarat sabia, o havia ohit dir, també ho declararia baix lo jurament que de *veritate dicenda* té prestat, y que tot lo que té fins aquí declarat ho té axís per veritat.

Preguntat finalment sobre las generalitats de la lley, de que semblants testimonis deuhen ser examinats y interrogats,

dixit que no li toca alguna de ditas generalitats, si sols que diu, y ha dit, la veritat per lo jurament té prestat.

Fuit ipsi lectum, et perseveravit.

Ante me Doctorem Bonaventuram Català, Presbiterum, Vicarium et Notarium predictius.

TESTIMONI DE LA MORT DE JOAN BOSCH, MARINER; NATURAL DE MATARÓ, NAVEGANT EN UN DELS XABECS D'ESPANYA (4)

Manual del Vicari Dr. Miquel Vinyals
13 de setembre de 1766
Foli 2
Arxiu del Rector
MASMM

En la ciutat de Mataró, Bisbat de Barcelona, als tretse dias del mes de Setembre del any del Naixament del Senyor de mil set cents sexanta sis

Devant mi lo Notari avall escrit han comparegut personalment Gaspar Mora, mariner, de edat, segons ha dit de quaranta anys, y Joseph Sala, també mariner, de edat trenta vuit anys, poc més o *menos*, los quals mediant jurament que sobra una senyal de Creu en forma de dret han prestat en mà y poder del infrascrit Notari, han fet la declaració següent:

Que en lo primer Diumenge de Quaresma, die vint y vuit febrer de mil set cents sexanta dos, navegant ab un dels xavechs de Espanya, anomenat *El Vigilante*, trobantse en lo Regne de València, sis lleguas distant de terra, vegeren caurer del arbre trinquet a Joan Bosch, mariner, natural de Mataró, que donant a las escalas del batayol de proa, y en seguida al mar, morí repentinament, y deixantlo al mar continuaren son viatge, de que ne fan fe, en virtut del jurament a dalt prestat, per testimoni ocular, y ser tots en un ranxo ab dit Bosch; essent presents per testimonis lo Reverent Doctor Sebastià Riber, Prebere y Vicari, y Valentí Camprubí, Escolà Major de la present Iglésia Parroquial.

Devant mi Doctor Miquel Vinyals, Prebere y Vicari, y en dit nom Notari.

TESTIMONI DE LA MORT DE PERE CARBONELL A LA CIUTAT DE LOS ÀNGELES

Manual del Vicari Dr. Miquel Vinyals
22 d'octubre de 1767
Folis 4 i 5
Arxiu del Rector
MASMM

En la ciutat de Mataró, Bisbat de Barcelona, als vint y dos dias del mes de octubre del any del Naixement del Senyor de mil set cents sexanta set.

Devant de mi lo Doctor Miquel Vinyals, Prebere y Vicari de la Parroquial Iglésia de Santa Maria de la referida ciutat de Mataró, y en dit nom per Authoritat Ordinària Notari públic de la mateixa ciutat, y en presència dels testimonis baix nombradors, comparesqué personalment Don Joan Baptista Carbonell, de edat, que digué ser de trenta quatre anys, poch més o *menos*, natural de dita ciutat, y habitant de esta part de molts anys en la de Càdiz, que mediant jurament, que ha dit extrajudicialment y voluntàriament prestar en sa ànima, a Déu Nostre Senyor y a sos quatre Sants Evangelis, a instància, petició y requisició formal de Theresa Cornellas, viuda de Pere Carbonell, comerciant, ha fet la declaració següent. Que en lo any mil set cents sexanta partí ab son germà Pere Carbonell de la plassa de Càdiz a la ciutat de la Puebla de Los Angeles, en la Amèrica; que arribats en aquell destino, lo prengué lo referit Don Joan Baptista per altres poblacions a fi de donar curs a sos negocis; que quedant son germà a la referida ciutat de Los Angeles morí en ocasió de trobarse ausent lo Declarant, que, a son regrés a aquella ciutat, cuydà de arreplegar los interessos de son diffunt germà, procurant la venda de aquells, satisfent los gastos de malaltia y funerària, entregant lo restant a sos legítims hereus. Que està tant cert de la mort de son germà, com que a més de ser públic y notori en aquella ciutat, la.y confirmà Don Joan Fernández Palacio, Mariscal de Camp, habitant en aquella ciutat, y altres amichs del Declarant, que assistiren a la malaltia y funeral del diffunt son germà. Que havent solicitat al Licenciado Don Francisco Xavier Grashuysen, Cura Pàrroco del Sacrari de la Santa Iglésia Cathedral de dita ciutat, una certificació de la partida de òbit de son germà la.y librà, extrahentla de un dels llibres que estan a son càrrech y si continuan los differents espanyols, de cuya extracta fou lo Declarant testimoni ocular, que per major firmesa se continua al peu de la lletra, y és del tenor següent: *El Licenciado Don Francisco Xavier Grashuisen, Cura Rector de el Sagrario de la Santa Iglesia, Cathedral de la ciudad de Los Angeles, etc. Certifico que en uno de los libros donde se assientan las partidas de defuntos españoles se halla una en la fora nº 152 buelta, cuio tenor es el siguiente: En la ciudad de Los Angeles, en 16 abril de este año de 1766 por lo [ ] Joseph Manuel Gonsalez, Thenient de Cura, entregué en la Iglesia del Convento de Santo Domingo el cuerpo de Don Pedro Carbonell, casado que fue con Doña Theresa Cornellas (para que se le diese sepultura eclesiástica) recibió los Santos Sacramentos y lo firmo. [ ] Joseph Manuel Gonsález.*

Concuerda con su original, fiel y verdaderamente, a que me remito, y para que conste donde convenga doy la presente, hoy día 19 de setiembre de este año de 1766, y en fe de ello lo firmé. Francisco Xavier Grashuysen. De tot lo que així fet, dit y seguit ne ha fet declaració lo citat Don Joan Baptista Carbonell, anyadint que en aquellas Parroquias no se acostuma posar signe, ni sello en las partidas que se extrauhen. Y la referida Theresa Cornellas, viuda deixada de Pere Carbonell ha requerit a mi, lo dit y avall escrit Notari que llevàs lo present acte, que fonch fet en dita ciutat de Mataró, die, mes y any sobre referit, essent presents per testimonis lo patró Joan Pau Bosch y Miquel Ferrer y Tauler, en Mataró habitants, per estas cosas cridats y pregats, de que fas fe.

Devant de mi Doctor Miquel Viñals, Prebere, Vicari y Notari predit de las sobre ditas cosas fe fahent.

TESTIMONI DEL NAUFRAGI DEL LLAGUT D'ANDREU ROCA, PESCADOR DE MATARÓ, DAVANT LIORNA (5).

Manual del Vicari Dr. Miquel Vinyals
23 de desembre de 1771
Folis 23v i 24
Arxiu del Rector
MASMM

En la ciutat de Mataró, Bisbat de Barcelona, als 23 dies del mes de desembre de 1771.

Devant mi lo Doctor Miquel Vinyals, Prebere, Vicari de Santa Maria de la referida ciutat, y en dit nom per Authoritat Ordinària Notari Públic d.ella, han comparegut personalment Joan Carrau, pescador, de edat 70 anys, y Isidro Muns, pescador, de edat 39 anys, poch més o menos, naturals de la present ciutat, coneguts de mi lo infrascrit Notari, y en presència dels testimonis baix nombradors, mediant jurament, que en mà y poder de mi han prestat, segons que és de dret, han fet la següent declaració:

Que han ohit dir varias vegadas a Jaume Carrau, pescador de Mataró, y a Pau Arnó, també pescador de dita ciutat, que anant ab un llaüt de pescar en lo mar a Liorna, que haurà de assò uns catorse anys, anava en lo mateix temps un altre pescador anomenat Andreu Roca, ab altre llaüt, y que haventse mogut una forta tempestat en la vigília de Santa Theresa se vegeren perduts en tanta manera que trobant la ocasió de una barca genovesa pogueren los referits Jaume Carrau y Pau Arnó refugiarse en aquella mediant un cap de corda que des de dita embarcació se.ls tirà, y no podent lo referit Andreu Roca y los de sa tripulació lograr ningun de dits caps de corda, fou precís quedarse en son llaüt, y venint de repente un cop de mar los trabocà, quedant sota de dit llaüt, y dits Jaume Carrau y Pau Arnó observaren que ni lo referit Roca, ni sos companys, eixian de sota dit llaüt, sobre ser molt cerca, de que inferiren clarament ésser tots negats, y los ho confirmà la notícia que al cap de any se donà en Liorna als declarants, de que havian en aquell temps en que se suposaren aquells negats anat al revés alguns llaüts catalans, y així mateix molt fato, que creyan ser de dit Roca y companys, anyadeixen que la muller de dit Roca, en vista de esta notícia, que se cregué molt verídica segons las noticias donadas per dits Jaume Carrau, Pau Arnó, y altres, feu celebrar un offici en la Iglésia dels Pares Escolapios de la present ciutat per la ànima de son diffunt marit; diuhen també, que esta és la veu pública y notòria, no sols en Liorna, sí també a Mataró; que diuhen saber.lo per haver anat a pescar los declarants a Liorna, y per natural y habitants en Mataró saben també que se donà per tant certa y positiva esta notícia, com que Theresa Arnó, viuda de altre Pau Arnó, també pescador, que se creu negat en lo mateix paratge y en la mateixa ocasió, se troba actualment casada ab lo patró Jaume Bru, mariner de Mataró. Esto han dit sensa declarar.ho a lo que se ratifican després de llegida, essent presents per testimonis los Reverents Pau Matas y Nicolau Guanyabens, Preberes, naturals y habitants en Mataró; per estas cosas cridats, de que fas fe.

Devant mi Doctor Miquel Vinyals, Prebere y Notari predit.

AUTORITZACIÓ DE MATRIMONI FETA A ISABEL CAMPUSÍ.

Manual del Vicari Dr. Miquel Vinyals
31 de gener de 1772.
Foli 24
Arxiu del Rector
MASMM

En la ciutat de Mataró, Bisbat de Barcelona, Principat de Cathalunya, en lo Regne de Espanya, als trenta y un dia del mes de janer de mil set.cents setanta y dos.

Devant de mi lo Doctor Miquel Vinyals, Prebere y Vicari de la Parroquial Iglésia de Santa Maria de Mataró, y en dit nom per authoritat ordinària notari públich de ella, han comparegut personalment Isabel Campusí, viuda de Martí Campusí, procurador, y altre Martí Campusí, jove forner, fill dels sobredits, naturals de la vila de Codolet, de la terra de Conflent, del Abadiat de Sant Miquel de Cuixà, orde de Sant Benet, en lo Bisbat de Elna, Regne de França, y en lo die present en la

ciutat de Mataró domiciliats, coneguts de mi lo infrascrit notari y dels testimonis baix nombradors, los quals en virtut de jurament que en mon poder han prestat sobre una senyal de creu, en forma de dret. Han vingut a bé en donar plé consentiment y ampla y llarga facultat a Isabel Campusí, donzella, filla dels sobredits Martí y Isabel Campusí, y germa[na] de altre Martí Campusí, jove forner, habitant actualment aquella en la citada vila de Codolet, per a que puga librement contractar matrimoni ab Joan Rufiandis, mestre sastre, habitant en la vila de Prada, Regne de França, fill de Agustí Rufiandis, brasser, diffunt, y de la vila de Mosset, y de Anna Maria Barbich, cònyuges, qual consentiment donan los tras dits mare i fill, Isabel y Martí Campusí, a la referida Isabel Campusí, donzella, filla sua, y germana del dit Martí, protestant y jurant que per donar est consentiment no han estat seduïts, ni violentats, tot lo que ho fan librement y de bon grat. Així ho juraren devant mi, y de Thomàs Ramoneda, bracer, y de Francesch Sagrera, mestre fuster, los dos de esta ciutat, testimonis de edat competent y per assò especialment cridats y pregats, de tot lo que me han requirit a mi los sobredits mare y fill que ne llevàs lo present acte, que fonch fet en los die, mes y any sobre expressats, de que fas fe.

Devant mi Doctor Miquel Vinyals, Prebere, Vicari y notari predit (6).

NOTES.

1.- El vicari Dr. Bonaventura Català era mataroní, de la família de Can Català de Valldeix.

Als FULLS/36 vàrem transcriure un document, el *Pressupost de l'Ajuntament de Mataró de l'any 1749*, extret d'un altre Manual d'aquest vicari.

2.- El coronel -més tard brigadier i mariscal de camp- Oroncio Betrela de Andrade va ser corregidor i governador de Mataró des de 1725 a 1764, que fou destituït. El seu llarg govern marca una bona part del segle XVIII mataroní. Veure MOLAS i RIBALTA, Pere. *Societat i poder polític a Mataró, 1718-1808*. Mataró, 1973.

El document ens indica que va néixer a Nàpols, el 1682 o el 1683.

3.- El Dr. Miquel Vinyals, vicari l'any 1766, va ser ecònom de Santa Maria durant els anys de la guerra del Francès.

No sabem si era mataroní, ja que no hem localitzat en els Llibres Sagramentals de Santa Maria, ni el registre de baptisme ni el de defunció.

4.- El xabec era *una embarcació de vela, de tres pals, la més grossa de les d'aparell llatí, molt emprada a la Mediterrània per a la navegació de cabotatge. Era una embarcació molt ràpida i marinera, i tenia el trinquet inclinat a proa i molt a prop de la roda, el major gairebé en candela, però amb una petita inclinació a proa, i el pal de mitjana molt a prop del codast, una mica inclinat a popa.*

Gran Enciclopèdia Catalana. Volum 15. Barcelona, 1980.

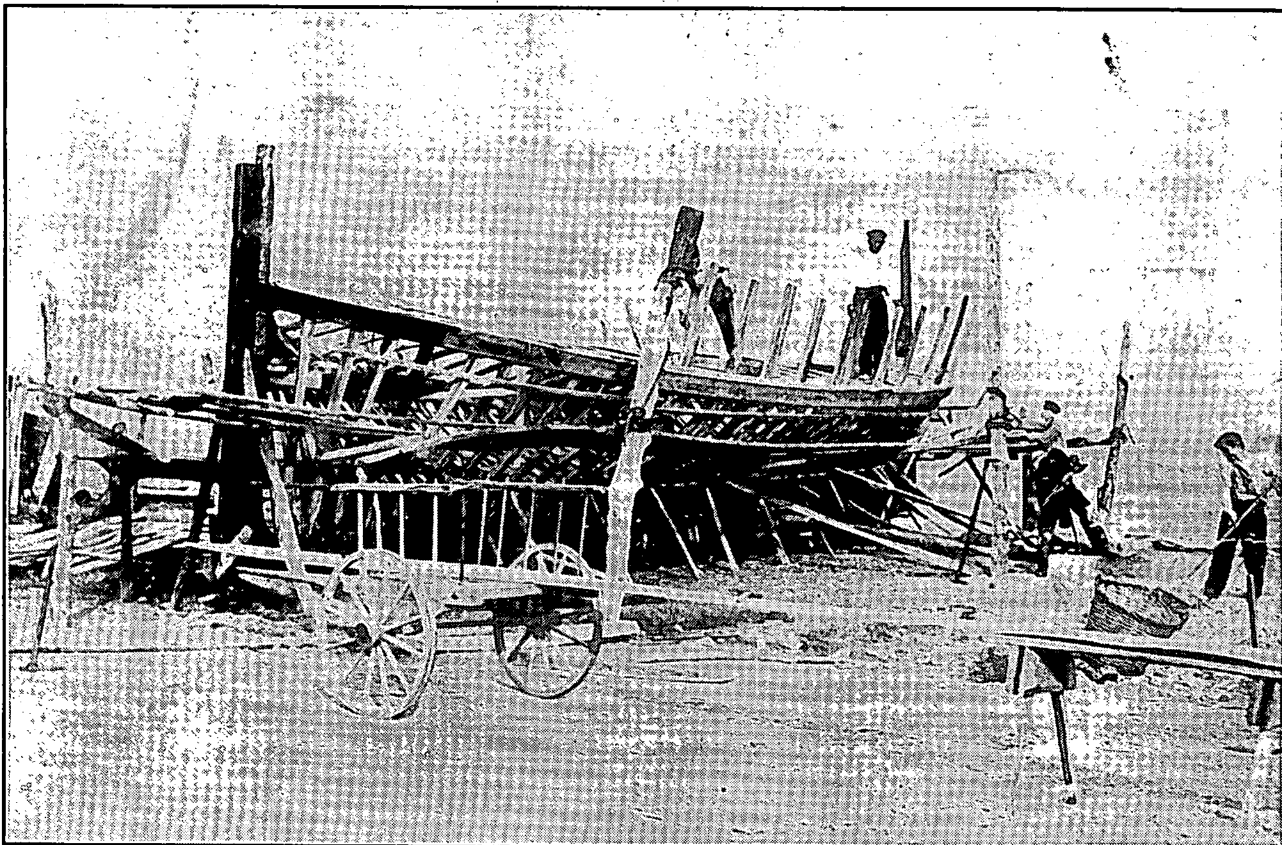
5.- *El llagut és una petita embarcació d'arqueig variable, aparellada amb vela llatina, per a la pesca i el cabotatge. És una embarcació típica de la mar catalana i del golf de Lleó.*

Gran Enciclopèdia Catalana. Volum 9. Barcelona, 1976.

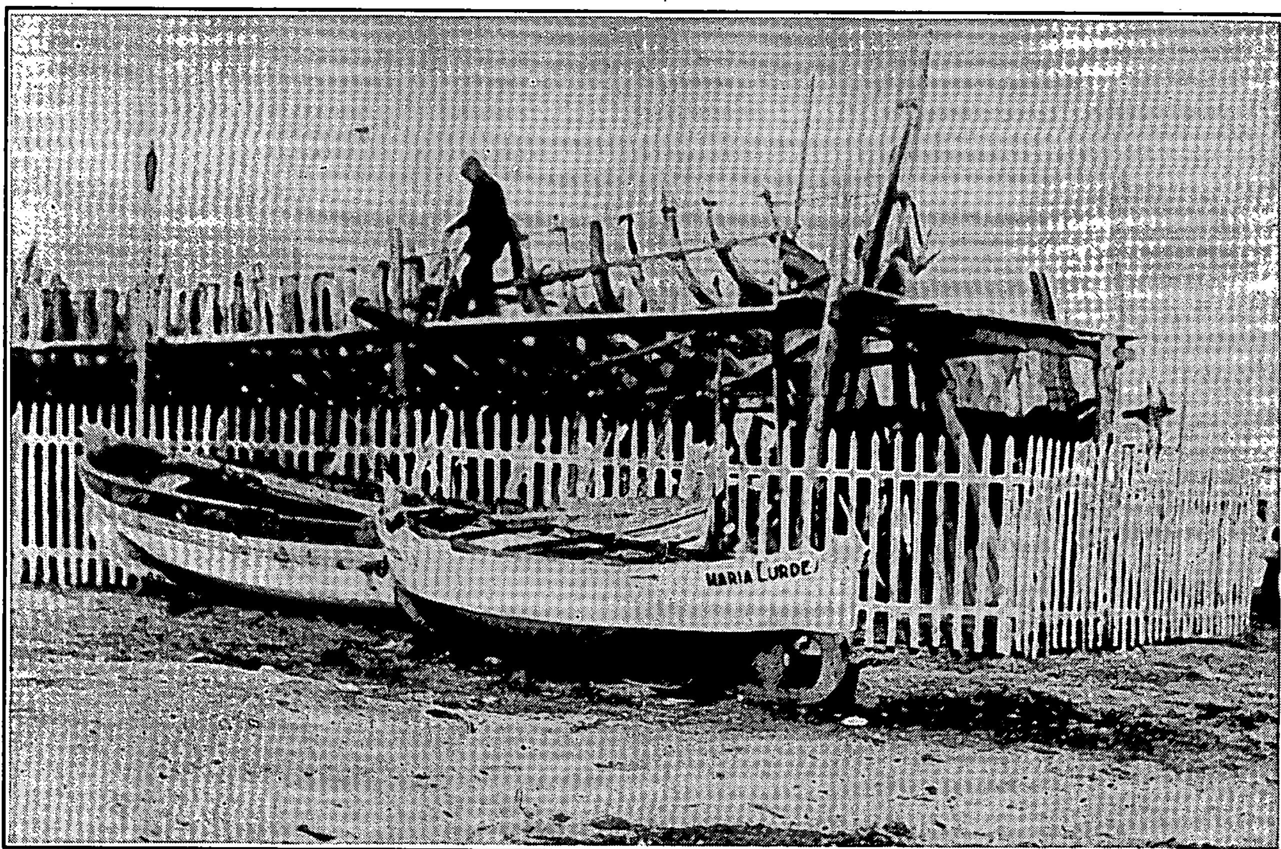
6.- Com a nota curiosa cal fer constar que en data anterior, el dia 30 de desembre de 1771, el mateix notari havia protocolitzat una autorització de casament a la mateixa Isabel Campusí, perquè pogués contraure matrimoni amb Martí Salgas, pagès, de Codolet.

Transcripció i notes:
M. S. i P.

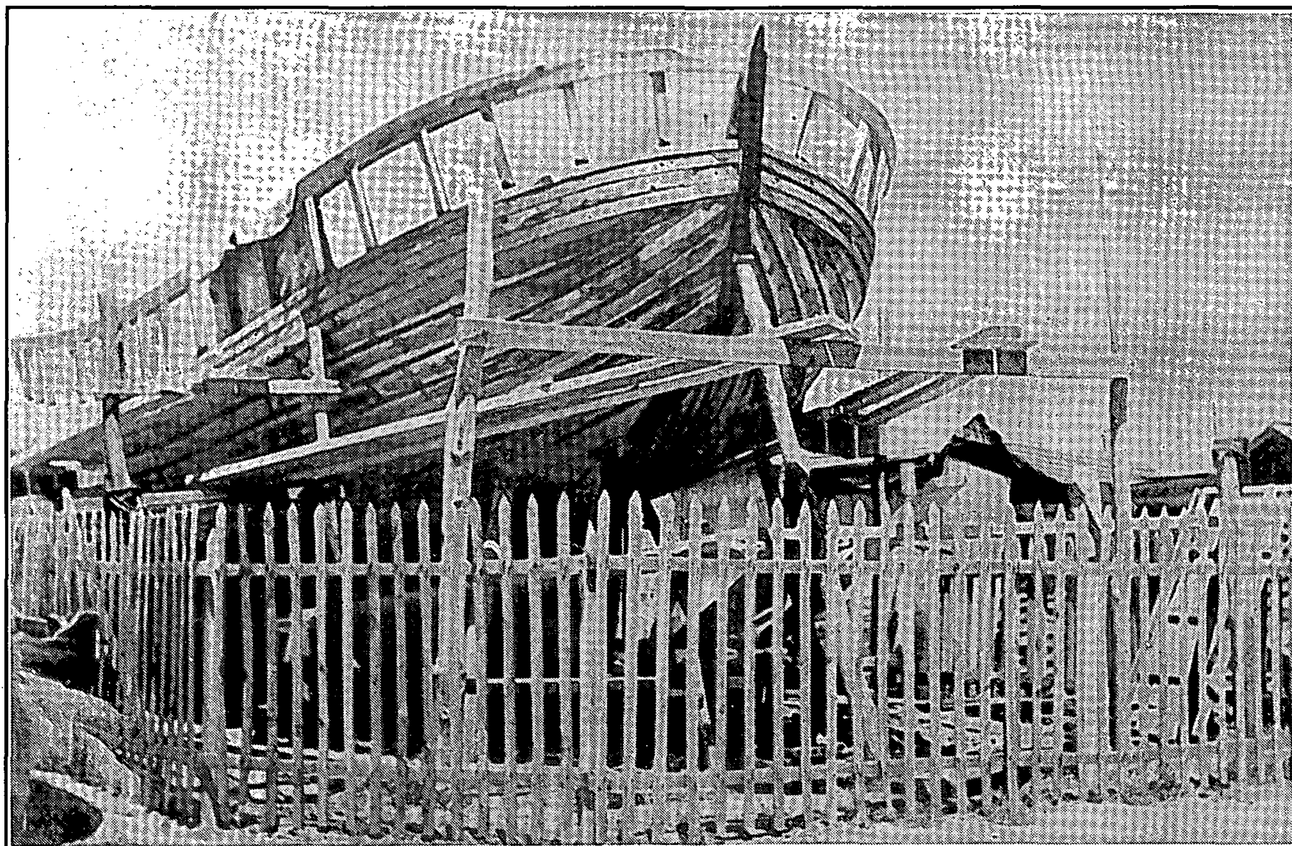
— DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA —

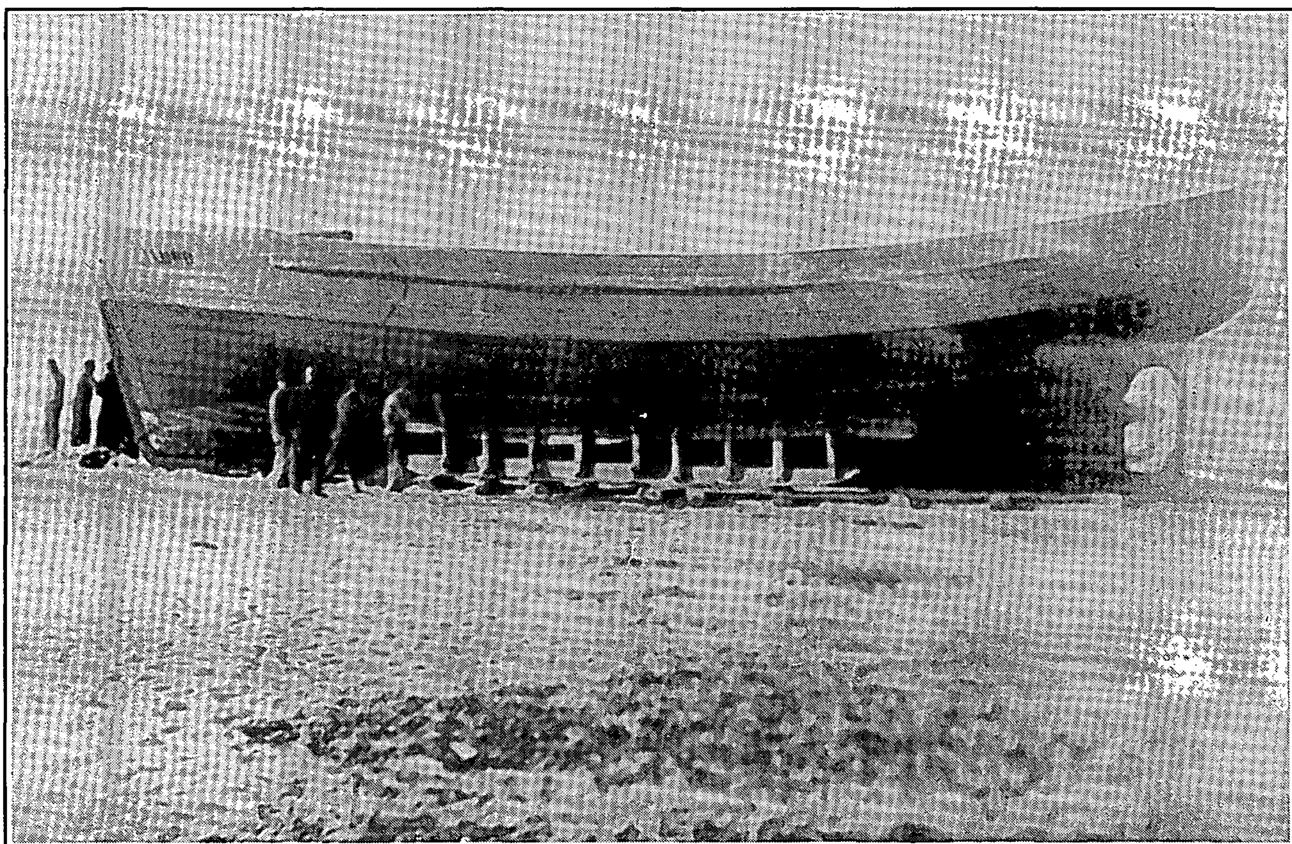
La drassana Alsina a la platja de Mataró (1950 ?) MASMM. Col.lecció Alsina.

La drassana Alsina a la platja de Mataró (1950 ?) MASMM. Col.lecció Alsina.

La construcció del vaixell Iluro a la drassana Alsina. MASMM. Col.lecció Alsina.

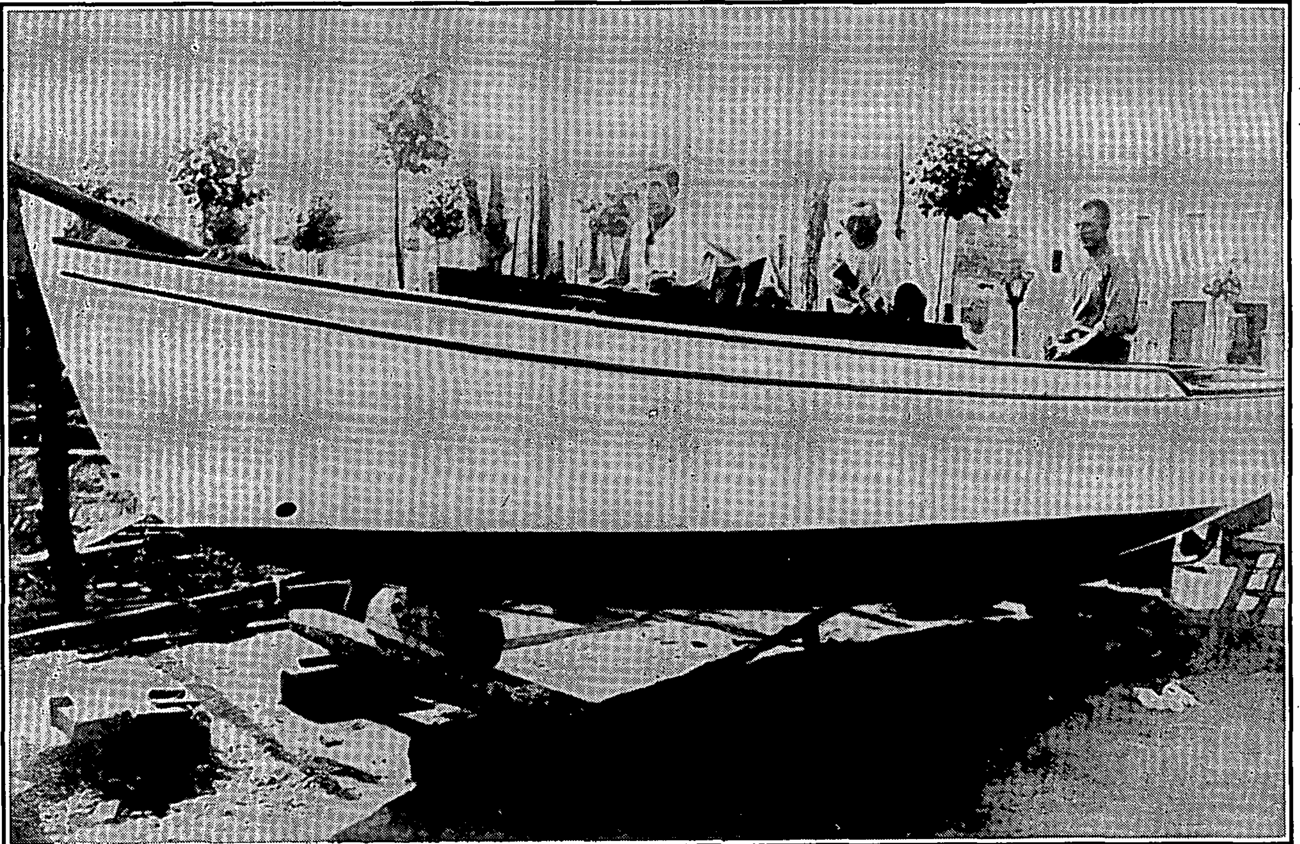
El vaixell Iluro a punt de ser avarat MASMM. Col.lecció Alsina.

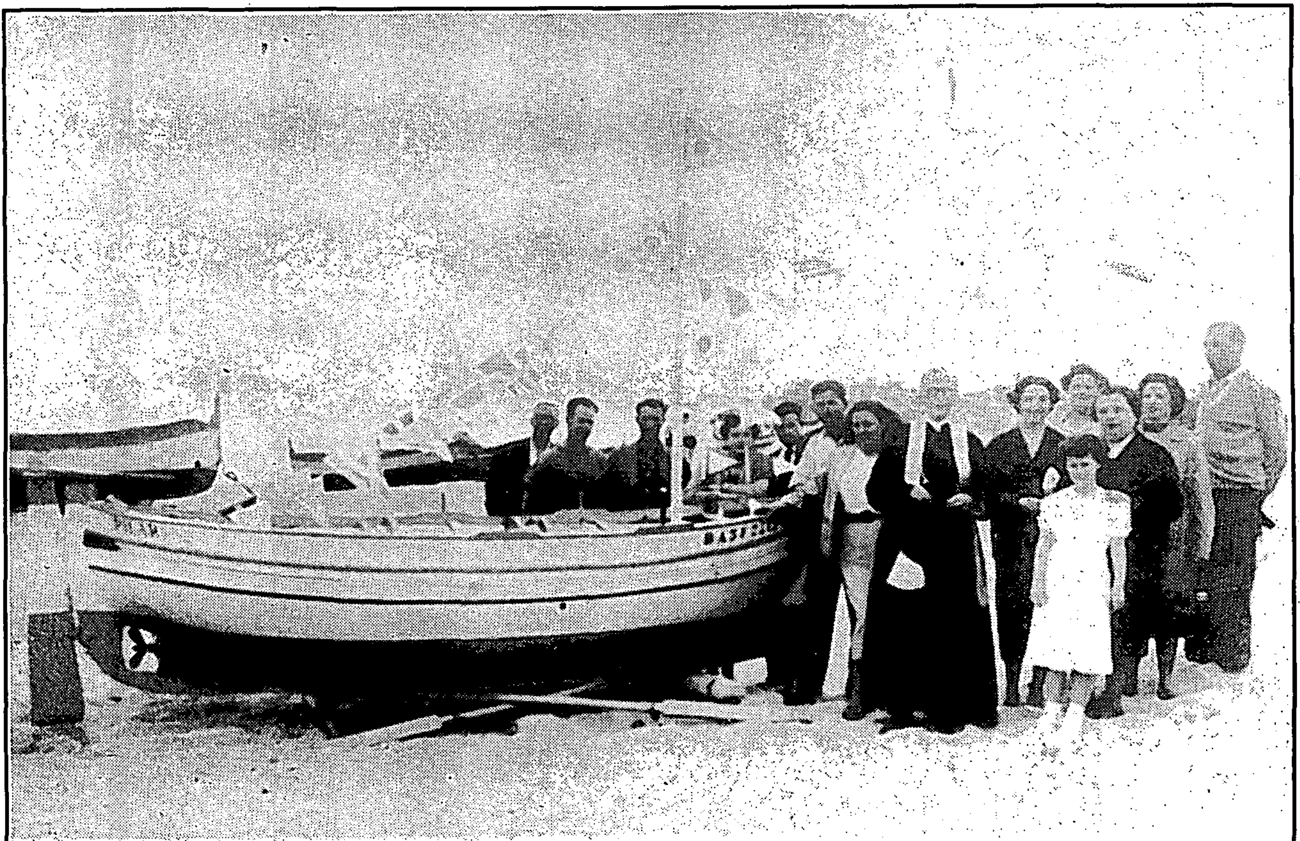
El vaixell Iluro entrant al mar. MASMM. Col.lecció Alsina.

Els treballadors de la drassana Alsina (1950 ?) MASMM. Col.lecció Alsina.

L'Alsina, mestre d'aixa, al centre de la barca construïda (1950 ?) MASMM. Col.lecció Alsina.

El Dr. Fèlix Castellà beneint la barca Pilar (1950 ?) MASMM. Col.lecció Alsina.

Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró

amb la col.laboració del
Servei d'Arxius del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya